

Bistra Beatris NE GOVORI MI DOK TE PREKIDAM

Pubertetski antibonton

LEKTIRA
NARODU

ŠKOLEGIJUM

LEKTIRA

14

ŠKOLEGIJUM
LEKTIRA
14

Bistra Beatris
NE GOVORI MI DOK TE PREKIDAM
Pubertetski antibonton

Izdavač:
Mas Media Sarajevo
Fond otvoreno društvo BiH

Za izdavača:
Emina Šukalo
Dobrila Govedarica

Urednik biblioteke:
Nenad Veličković

Ilustracija na naslovnoj strani:
Kadrovi iz filma Čarli Čaplina
Potjera za zlatom

Lektura:
Srđan Arkoš
Sandra Zlotrg

Korektura:
Srđan Arkoš
Sandra Zlotrg

Dizajn-koncept:
Asim Đelilović

DTP:
Boriša Gavrilović

Tiraž:
2000 primjeraka

Bistra Beatris

NE GOVORI MI
DOK TE PREKIDAM

Pubertetski antibonton

Sarajevo, 2017.

Sadržaj

U biblioteci	7
U (narodnom) pozorištu	8
Na velikom odmoru	10
Kod zubara	11
Za stolom	12
Na telefonu	14
U školskom/javnom WC-u	15
U kinu/bioskopu.....	17
U bolnici	18
Na slavi, Bajramu, Božiću, Uskrsu... ..	20
U zbornici.....	21
U minskom polju.....	22
U muzeju	23
Na bazenu	24
U javnom gradskom prevozu.....	25
Pred spomenikom palim borcima.....	26

Na biciklu	27
Pred šalterima	28
Na plaži	29
U kampu	31
U hipermarketu	32
Na željezničkoj stanici/kolodvoru	33
U zoo-parku	34
U lunaparku i cirkusu	35
U učionici	36
U gradskom parku.....	37
U gostima	38
U šetnji s psom.....	39
U kupatilu.....	40
Na derneku/žurki/partiju	41
Na školskom izletu	42
Na aerodromu	43
U avionu	45
Na Facebooku	46
Na babinama	47
Na roditeljskom sastanku	48
Na utakmici.....	49
Na koncertu klasične muzike.....	50
Na sistematskom ljekarskom pregledu	51
Na vakcinaciji.....	52
Na ekskurziji.....	53
U likovnoj galeriji.....	55
U konclogoru	56
Na graničnom prelazu	57
U liftu/dizalu	58
Pred bodljikavom žicom.....	59
Na matuskoj.....	60
U kladionici.....	61

U biblioteci

Za mnoge ljude biblioteka je svetinja pa se i ti ponašaj tako. Na ulazu se izuj i unutra hodaj na prstima. Prije samog ulaska potrebno je oprati ruke, najbolje u nekom dezinfekcionom sredstvu, kako se knjige ne bi zarazile. Da ne bi glasom remetio tišinu, bibliotekarki ili bibliotekaru pantomimom objasni koja ti knjiga treba. Ako te uputi na katalog s karticama, koje se nalaze u posebnim ladicama, izvadi kartice knjiga koje te zanimaju i predaj ih bibliotekarki. Ako je dozvoljeno da uzimaš knjige s polica i čitaš ih u biblioteci, izaberi ih više odjednom, da ne smetaš stalnim hodanjem tamo-’vamo. Kad završiš, knjige vrati na police, ne nužno tamo odakle su uzete. Zašto bi abecedni red bio jedini red po kojem se knjige u bibliotekama slažu na police?

Ako ti se u knjizi koju čitaš nešto posebno dopada, iskini tu stranicu i ponesi kući, lakše je nego da prepisuješ. Ako želiš da i drugi poslije tebe uživaju u toj stranici, savij uho na njoj, ili podvuci hemijskom olovkom određeni dio. Možeš sa strane napisati i neki svoj komentar.

Bibliotekarku ili bibliotekara zamoli da ti knjigu koju nosiš kući zamota u foliju kako se ne bi zarazila usput. U kući je odloži na neko mjesto gdje je nećeš zaboraviti i probiti rok za vraćanje. Ako se to ipak desi, opravdaj se time da su je osim tebe čitali i ostali u porodici, komšije, poštar i lopov, koji je uhvaćen jer se usred provale začitao.

Za mrlje koje su nastale od hrane i pića (knjige se najbolje slažu uz čokoladu) reci da su bile odranije ili daj knjigu na hemijsko čišćenje.

Prilikom slikanja selfija pazi da knjiga koju čitaš ne bude okrenuta naslovom nadole.

U (narodnom) pozorištu

Kao što znaš, pozorište je kuća s velikim vratima, stubovima i stepenicama, koja je u sredini prazna, tj. u čijoj se sredini nalazi velika sala ispunjena tapeciranim stolicama, pozlaćenim ložama, uzdignutom pozornicom i kristalnim lusterom.

Sav taj kristal, pozlata i uzvišenost nameću određenu vrstu ponašanja koja za osobu tvojih godina nije prirodna, pogotovo ako je predstava dosadna ili sjediš visoko na galeriji pa glumce ne čuješ jer govore tiho, a ne možeš im ni čitati s usana jer ih ne vidiš od kristalnog lusteru.

Da li je neka predstava dosadna samo tebi ili i ostalima možeš provjeriti tako što ćeš se sve vrijeme osvrutati i posmatrati lica u publici. Ukoliko ti budu pogledima ili pokretima davali do znanja da im smetaš, to će značiti da na tebe reaguju bolje nego na predstavu.

Svaka se predstava sastoji iz tri dijela: ulazak u pozorište, boravak u sali i izlazak iz pozorišta. Prilikom ulaska ne moraš skidati cipele ispred tepiha, osim ako nemaš sa sobom papuče i želiš se u pozorištu osjećati kao kod svoje kuće. U tom slučaju cipele možeš ostaviti u garderobi. To je prostorija sa strane, s kukama i vješalicama na koje osoblje pozorišta vješa kapute i kišobrane posjetilaca dajući im zauzvrat odgovarajuće brojeve.

Na početku predstave glas iz zvučnika zamoliće gledaoce da isključe telefone. Ako si u pozorištu skupa s razredom ili školom, možeš se zabaviti i tako da redom nazoveš sve brojeve koje imaš u imeniku, za slučaj da se neko oglužio na upozorenje. Naravno, nakon što se ugasi svjetlo, publika utiša i predstava počne, jer se inače u žamoru tvoj poziv neće čuti.

Jedan od načina da ne zaboraviš svoj boravak u pozorištu jeste da praviš selfije, bez fleša, jer te zbog toga mogu opravdano izbaciti. Za snimanje u mraku koristi noćni mod, a važno je i da ruka koja drži telefon ima neki čvrst i stabilan oslonac.

Od pozorišne publike očekuje se da ne izlazi u WC tokom trajanja čina ili predstave. Međutim, i najboljoj mokraćnoj bešici

oslabi performanse ukoliko je prehladna. To ti može biti opravdanje da izađeš usred nekog monologa (to je dio predstave u kojem glumac izgovara neki duži tekst sam za sebe i za one koje u publici to zanima). Izlazak do toaleta biće zabavniji ako sjediš u sredini reda pa mjesto biraj prema potrebi za izlaskom.

Djevojkama (tzv. hostesama) koje su domaćice u pozorištu i stoje na usluzi posjetiocima objasni svoje zdravstveno stanje i potrebu koju moraš zadovoljiti. S obzirom na prisustvo pozlate i lustera, prikladnije je da koristiš riječi mala nužda i toalet, umjesto pišanje i hala. Narodno pozorište razlikuje se od drugih pozorišta po tome što se osim dramskih komada u njemu prikazuju i baletske i operске predstave.

Za operu se možeš pripremiti tako što ćeš prije početka napuniti uši vatom. Opera je puno zanimljivija kad se ne čuje pjevanje. S baletom je obrnuto: ako zažmiriš, bolje ćeš čuti dahtanje glumaca koji dižu balerine.

U pozorištu nije poželjno razgovarati s osobama koje sjede u tvojoj blizini, ali ih zato možeš mimikom pitati određene stvari, npr. koliko je sati, imaju li maramicu, ili tzv. afixu. (To je papir na kojem pišu osnovne informacije o predstavi.) Ukoliko ti odgovore glasom, slobodno ih utišaj, prstom na ustima ili tihim pssst. To što odgovaraju na tvoje pitanje ne znači da treba da smetaju ostalima.

Na kraju predstave dopušteno je i zviždati i vikati bravo, bravissimo, bissss... Ako se pri tome još i ustane, to se zove stojeće ovacije. Njih zaslužuje svaka predstava, već samom činjenicom da je završena.

S druge strane, tokom predstave dopušteno je iskazivati nezadovoljstvo zijevanjem. Pošto ni ono ne može biti glasno, dobro je prije predstave sažvakati nekoliko češnjeva bijelog luka, od čega će tvoja tiha kritika biti šire zapažena.

Prilikom izlaska iz pozorišta načulji uši i pažljivo slušaj komentare jer ih možeš poslije iskoristiti kao da su tvoji, kad budete o predstavi razgovarali u školi.

Na velikom odmoru

Veliki odmor služi tome da se nastavnici odmore, a djeca umore. Nažalost, i za jedno i za drugo je prekratak pa je prava zagonetka zašto se zove veliki. Za 15 minuta nemoguće je kupiti doplatu kredita za mobitel, uplatiti tiket u kladionici, kupiti užinu i ispuhati gume nastavniku matematike.

Školsko dvorište iskoristi za igre ganje ili žmire između automobila koje su nastavnici tu parkirali. U gužvi se možeš zabavljati podapinjanjem nogu mlađima. Njima možeš pomoći da prije pojedu čips i smoki. Ima li previše automobila, istrči na ulicu. Ne moraš gledati ni lijevo ni desno, vozači su ti koji su dužni paziti. Umastiš li ruke burekom, majonezom, kečapom ili senfom, a nemaš maramicu, obriši ih o tuđu odjeću, dok se budete tiskali na ulazu u školu.

Ukoliko ti neko ponudi da kupiš drogu, imaj pripremljen tačan iznos, da ne moraš u kladionicu da usitnjavaš.

Naravno, veliki odmor možeš iskoristiti ne izlazeći van školske zgrade, za prepisivanje zadaće, pisanje anonimnih pisama, šaranje po tuđim sveskama, bacanje papirnih aviona s prozora, ostavljanje čokolade simpatiji u torbu, ubacivanjem kreda u kantu za otpatke (koš!), pušenje u WC-u.

Selfi možeš napraviti ispred betonskog postolja s imenom narodnog heroja, čiju su bronzanu glavu odvrnuli prije tvog rođenja.

Kod zubara

Pošto zubar mora da zna sve o tvojim zubima, pa između ostalog i kakvu hranu žvaču, kidaju, drobe, krckaju i meljaju, nekoliko dana prije odlaska njemu prestani prati zube da bi zubni ljekar imao što više materijala za analizu. Prije samog pregleda, pošto nećeš moći jesti dva sata poslije, dobro jedi. Najbolje deset čeva-pa s dosta luka.

U čekaonici hvali zubara, jer ti je do sada izvadio samo jedan zdrav zub, a samo iz dva izvadio zdrave živce. Možda tako dođeš brže na red.

Na stolicu sjedi hrabro da zadobiješ povjerenje i simpatije. Odmah izvadi tri paketa papirnih maramica, jedan za pljuvačku, drugi za suze, treći za znoj.

Kad god te doktor kucne po zubima i pita boli li, reci da ne boli, jer ako kažeš drugačije, počće tu nešto da radi. Ako počne da radi ništa te ne pitajući, čim čuješ zvuk bušilice ukruti se kao zaleđen oslić, a čim ti njom dotakne zub počni da cviliš i jaučeš. Jakim stiskanjem očiju možeš iscijediti i nekoliko suza. Nastavi li, insistiraj na totalnoj anesteziji.

Tvoje je osnovno ljudsko pravo da ne trpiš bol. Ako ga zubar ignoriše, sačekaj priliku i ugrizi ga za prst kojim ti razmiče vilice. Jačinu ugriza kontroliši, da mu ne progrizeš gumenu rukavicu, jer će se od toga uspaničiti. Ako on nosi povez/masku preko lica i nosa, traži i ti za sebe jednu.

Kod zakazivanja naredne posjete nastoj da postigneš što kasniji termin. Prve koji ti ponudi odbij, s izgovorom da tada imaš zakazane druge preglede.

Ako ti nakon intervencije kažu da ne jedeš tri sata, ostani u stolici i traži infuziju.

Za stolom

Nijedna matura kao ispit zrelosti nije ravna ispitu za stolom, pogotovo u gostima, ili restoranu, a posebno u skupom restoranu, gdje je prečnik tanjira i cijena jela obrnuto proporcionalna količini.

Platnenu salvetu veži oko vrata, a za svaki slučaj zavrni i rukave. Laktovi se ne smiju naslanjati na stol pa ih nasloni na ramena susjedne osobe. Za vrijeme zdravice žvači neprimjetno i telefoniraj tiše. Kruh treba jesti trgajući komad po komad. Ako nema kruha, trgaj stolnjak.

Ako je juha vrela, puši u nju, a možeš zatražiti i malo leda da je rashladiš. Tanjur s juhom uvijek treba nagnuti od sebe, nikad prema sebi. To znači da moraš preći na drugu stranu stola ako je želiš popiti. Ne šmrči biber punim ustima! Kad jedeš špagete, izmakni se podalje od stola da te ne šamaraju. Perad/piletina se jede nožem, vilicom i zubalom. Ražnjiće skini sa štapića viljuškom i zatim štapićem nabadaj rižu. Ako ti se pribor/escajg sviđa, obriši ga i stavi u džep.

Kuharu ili kuharici možeš odati priznanje ako glasno srčeš i mljackaš, a naročito velika pohvala jelu je glasno podrigivanje. Ako ti zapne nešto hrane među zube, pokušaj to izvaditi nožem ili viljuškom, viljuške u skupim restoranima imaju naročito oštre zupce. Ako ne ide, pokušaj noktom. Istim noktom dozvoljeno je guliti jabuku, breskvu ili ribu.

Cijele su knjige napisane o tome kako se jede riba, kako se kuša vino, kako se otvaraju škampi (vrsta morskih rakova, čiji je samo mali i dobro oklopljeni dio jestiv). Međutim, kao i mnoge druge stvari, ni ta se ne može naučiti samo čitajući, a osim toga uvijek postoje i druge knjige koje dokazuju suprotno. Pozovi se na druge knjige i jedi prstima.

Na svečanoj večeri kava se ne poslužuje za stolom, pa ako je želiš popiti zavuci se pod sto. Kad iskoristiš salvete, nastavi se brisati stolnjakom. Za stolnjak se drži i dok se ljuljaš na stolici.

Ukus hrane je, kao što mu i samo ime kaže, stvar ukusa, a ne cijene. Ukus i najskupljeg jela uvijek možeš popraviti kečapom ili majonezom. Podrazumijeva se da ćeš svako jelo slikati mobitelom i odmah staviti na Instagram.

Na telefonu

Iako telefon rijetko koristiš za razgovor jer taj način komunikacije: a) košta, b) spor je, c) nije grupan, d) ne možeš se služiti rukama, e) ne možeš uraditi selfi dok ti je kamera na uhu i f) najvažnije, bolje se komunicira porukama, ne treba zanemariti ni neke prednosti. Naprimjer, naročito je koristan za razgovor s osobama koje prskaju pljuvačku dok govore. Kad nekog zoveš, ne moraš se predstavljati, jer mu na njegovom ekrančiću piše tvoje ime. Ne moraš se predstavljati ni ako zoveš nepoznatu osobu, njoj ne mora biti do upoznavanja s tobom. Ako te zove neko s tvog broja, znači da su ti ukrali mobitel.

Nepisano pravilo je: što veći ekran, to kraći razgovor. Koristi kratke rečenice, najbolje od jedne riječi, po mogućnosti jednosložne, još bolje: samo samoglasnike. Sa da, ne, ok, aha, uf, ih, e, a?, i... može mnogo više nego što nastavnice i nastavnici književnosti i maternjeg jezika misle. S automatskim sekretaricama ne započinji razgovor.

Mamu nemoj zvati, zvaće ona tebe. Ako ti se ne sviđa šta čuješ, reci da je veza slaba i da se prekida. Na fin način joj reci da to što ti puni impulse ne znači da ima pravo da ti prazni bateriju.

Najzgodnije vrijeme da nekoga nazoveš je kad spava, jer dok shvati ko ga zove već se javio.

Da te ne bi ispravljali u onome “na telefonu” ili “pored telefona”, najbolje je da se ne predstavljaš. Štedi dužim razgovorima: jeftinije je obaviti jedan razgovor od sat vremena nego tri od dvadeset minuta. Ne telefoniraj nikome koga možeš dozvati glasom ili kamenom.

Vratimo se na poruke: ako želiš da ti prtsi budu brži od tatsature, brzinu kucanja poboljšaćeš ako slomiš oba palca pa ih pustiš da ti krivo zarastu.

U školskom/javnom WC-u

Prije svega: WC je skraćeniica od water closet, što bukvalno znači vodeni ormar ili plakar, malo slobodnije prevedeno: sobica s vodom, a ustvari je prostorija gdje ljudi odlažu svoje čvrste i tečne crijevne i bubrežne izlučevine u šuplje keramičke posude koje potom ispiru vodom prosljeđujući sve skupa dalje u kanalizaciju ili septičku jamu.

Dakle, u toj prostoriji za specijalne namjene mlada osoba se može susresti s nekoliko vrsta keramičkih posuda: tzv. šoljom (nikad se ne kaže WC fildžan!), tzv. čučavcem i tzv. pisoarom (samo u tzv. muškim WC-ima). Na prvoj se sjedi, nad drugim čučti, pred trećim se stoji. Mnogi muškarci stoje pred svim tim, dokazujući tako svoju muškost. Posljedica je da iza sebe ostavljaju uflekan, pošprican, poprskan, ukoliko zapišan WC.

Svaki naredni koji uđe trudi se da u tome nadmaši prethodnika. Problem nastaje prilikom obavljanja velike nužde na zapišanoj šolji. Većina korisnika to rješava čučajući na šolji kao na čučavcu, koja se zbog toga vremenom rasklima, pa se uvijek jedan čučatelj prije ili kasnije izvrne skupa sa šoljom. Kod ove tehnike izuzetno je važno prethodno podići poklopac. Selfi treba raditi oprezno, da mobitel ne bi završio u vlažnoj sredini. (Koga je igla ubola i u konac puše.)

Većina školskih WC-a za đake nema toaletnog papira, pa trebaš nositi svoj. U krajnjoj nuždi možeš istrgnuti par listova iz sve-ske ili udžbenika, ali ih moraš prethodno gužvanjem omekšati. Ako koristiš listove tabloida, naslove koji ti se dopadnu prepisi na vrata WC-a.

Kao što nema papira, često u WC-u nema ni vode, bilo zbog redukcije bilo zbog toga što je vodokotlić pokvaren. Od posljedice-nog smrada najbolje ćeš se zaštititi ako u nos naguraš pakovanje papirnih maramica. U nekim kabinama pored šolje ili čučavca nalazi se oveća plastična ili metalna okrugla četka, u postolju od istog materijala. Ona služi za samoodbranu, ukoliko neko na silu

pokuša da uđe u kabinu dok si ti unutra. Također, njome možeš nabiti pročitane i ocijenjene (upotrijebljene) listiće udžbenika ili tabloida u odvod, tako da ih poplava koja nastupi kad dođe voda ne može izbljunuti van.

Nakon što napustiš kabinu, zatvori vrata za sobom, tako da sljedeći korisnik misli da je zauzeta, čime ćeš ga sačuvati od vlastitih upravo pretrpljenih poteškoća. U suprotnom, kad uđeš u prostor s kabinama, zatvorena vrata otvaraj bez kucanja, jer ti sigurno niko ko je unutra neće reći slobodno.

Generalno je pravilo da WC treba ostaviti iza sebe zanimljivijim nego što je bio. Ako nemaš čime posušiti ruke nemoj ih ni prati. Ili ih operi, a osuši prskanjem drugih na hodniku.

Ako se pitaš zašto školski WC nije čist, zašto nema vode, zašto pipe ne rade, zašto nema papira, odgovor je jednostavan. Zato što je namijenjen pušenju. Selfi možeš napraviti i pored grafita na zidu, na kojima piše *Pušenje je štetno po zdravlje, ali ne i po bolest, ili Pušenje skraćuje cigarete.*

U kinu/bioskopu

Kino (ili bioskop) je sala u kojoj se prikazuju filmovi, publici koja nije čula za torrent. Ona koja jeste, ne dolazi toliko zbog filma koliko zbog kokica. Da bi što duže bile tople, treba ih kupiti nakon što se završe reklame, što znači da ćeš podići cijeli red dva puta, jednom izlazeći, drugi put vraćajući se. Početak filma je ionako uvijek dosadan pa ti niko neće zamjeriti. Podrazumijeva se da ćeš im prolazeći okrenuti leđa, stražnjicom ćeš ih lakše razgrtati.

Producenti (proizvođači filmova) bore se protiv dosade na razne načine, između ostalog i 3D projekcijama, ili pokretnim sjedištima. Njihova je ideja da se uživiš u film ne zato što je radnja dobra, nego zato što je doživljaj "realan", što znači da slobodno možeš vrištati, dizati noge u vis, bacati se na susjede i skakati na sjedišta. To sve, normalno, kad pojedeš kokice. Dokle god imaš 3D naočare na glavi ne odgovaraš za postupke u sali, jer s njima realno i nisi u njoj nego si u filmu.

U kino je zabranjeno uvoditi životinje, osim one koje mogu stati u džep. Ako scene nisu dovoljno strašne, miš, žaba ili sljepić iz džepa mogli bi popraviti stvar.

Za razliku od pozorišta, gdje se od publike očekuje da ne daje znake života, u kinu je poželjno uključivati se u dijaloge likova na platnu, ili glasno upozoravati junake da paze leđa ili ne otvaraju vrata iza kojih vreba napadač.

Kino osim gledanju filmova služi i takmičenju u ostavljanju otpada. Ukoliko želiš pobijediti, prije projekcije obezbijedi se omanjom vrećom kikirikija u ljusci, malim sokovima u tetrapaku, bombonima u omotu... Nijedan vlasnik kina ne voli da mu čistačice džaba zarađuju platu.

U bolnici

Prije ili kasnije neko od onih koje volimo završi u bolnici i onda mu idemo u posjetu. Posjeta obično traje sat vremena i zato je važno dobro se pripremiti i ništa ne propustiti. (Zapravo, traje kraće, jer put od kapije do bolesničke sobe nekad traje duže nego put od kuće do bolnice, a razlog su zagušenja pred liftom i sistem zaključanih hodnika i stepeništa.)

Pri ulasku izrazi bolesniku saučešće ili sućut, i nemoj sakrivati koliko loše izgleda. Možeš izgovoriti neke prigodne mudrosti, naprimjer da svi prije ili kasnije moraju umrijeti ili da Bog sebi uzima najbolje.

Običaj je da se bolesnicima ponese neki mali dar. Nemaštoviti ljudi u pravilu nose sok, voće ili keks, ali mogućnosti ima mnogo više. Naprimjer, svaki će se bolesnik obradovati pumpi za bicikl, čije crijevo može iskoristiti da kroz njega pije sok ne ustajući. Lijep dar za bolesnika su i neispravne slušalice za uši, koje će ga spasiti od hrkanja cimera.

Pošto o bolesti svog bolesnika uglavnom već sve znaš, vrijeme iskoristi da se obavijestiš o dijagnozama preostalih pacijenata u sobi. Ako su operisani, zamoli ih da ti pokažu rane ili ožiljke. Ugrabiš li priliku da te niko ne gleda, upiši svoja zapažanja u njihove bolesničke liste.

Ukoliko na nečijem stolu vidiš ukrštene riječi ili sudoku, pokušaj mu olakšati ležanje tako što ćeš ispuniti prazne križaljke i tabele. Uglavnom, nađi sebi neku zabavu, jer ako ti bude dosadno, zijaćeš naokolo i vidjeti da se bolnica raspada, da je linoleum oguljen, da se farba sa zidova guli, da je posteljina poderana, da su prozori neoprani...

Ako te bolesnik pita za školu ili simpatiju, odgovori da ste baš danas učili o bolestima zbog kojih ovdje leže, i o tome kako u svijetu raste smrtnost od njih. Možeš ispričati i neku anegdotu o tome kako doktori griješe i kako ljudi u bolnicama sve češće umiru i kod rutinskih zahvata.

Na rastanku se ponudi da poneseš višak darova, jer je bolje da ih pojedeš i popiješ ti nego medicinske sestre, koje se prave važne kao da su stjuardese.

Na slavi, Bajramu, Božiću, Uskrsu...

Djeca rođena u Bosni i Hercegovini prije ili kasnije nađu se u situaciji da budu gosti u kući koja slavi vjerski praznik kakav se ne slavi u njihovoj kući. Za one koji su bježali s časova vjeronauke: slava je praznik koji svaka pravoslavna porodica obilježava na dan svog tzv. sveca zaštitnika, npr. svetog Jovana, Nikole, Mitra, Alimpija... Božić je dan Isusova rođenja, Uskrs ili Vaskrs je dan njegovog uskrsnuća (oživljavanja nakon smrti na križu), a oba slave konstitutivni kršćani/hrišćani – katolici i pravoslavci. Bajrami (ramazanski i kurbanski) su islamski praznici. Svim ovim praznicima raduju se svi vjernici, a ne raduju purice, prasići i ovnovi (kurbani).

Domaćini najviše truda, vremena i sredstava ulože u hranu, u kojoj dominira meso. Čim ga iznesu na sto reci da ne smiješ premasno, tako da će ti izdvojiti krtinu. Hljeb izbjegavaj, jer zasiti i u želucu zauzima mjesto kolačima. Pošto ne piješ kafu, imaš pravo na više kolača, ali to naglasi. Sve što je posluženo hvali frazom “ukusno je kao kupovno”. Ako neko jelo ne znaš šta je pitaj, jer rečeno je: Ko pita ni u hali nije gladan.

O religiji govori samo opšte stvari – da je Bog jedan, da su svi ljudi braća, da ćemo svi umrijeti a da niko ništa neće ponijeti sa sobom s ovog svijeta na onaj, da je komšija u Bosni važniji od rođaka, i sl. Što više fraza izgovoriš, smatraće te pametnijom osobom.

Pošto se odrasli u ovakvim prilikama jako trude da jedni drugima omile, smješkanje i klimanje glavom trebaš izvoditi tokom cijele posjete.

Za Uskrs je običaj da se farbaju jaja i da se tuca njima. Tucanje nema striktna pravila, ali ti šanse za pobjedu rastu ako šiljatim vrhom svog jajeta opališ tupi dio protivnikovog i to malo sa strane. Odraslima je smiješno što u žargonu tucanje znači seks pa će se svi smijati ako domaćicu (ili domaćina) pitaš s jajetom u ruci da se potuca s tobom.

U zbornici

Zbornica je svaki prostor u kojem neki zbor nešto zbori, a u školi prostorija u kojoj zbori zbor nastavnika, prije nastave i na odmorima, osim onih koji su dežurni na hodnicima, posvađani između sebe ili okupirani popunjavanjem rubrika u dnevniku.

U zbornicu obično ulaziš da razredniku doneseš pitu ili ćevape ili po šta te već bio prije kraja časa poslao. Prolazak iskoristi da vidiš ko s kim sjedi, po tome ćeš znati ko je s kim dobar, a ko s kim nije. Neprijatelji tvoga prijatelja i prijatelji tvoga neprijatelja su i tvoji neprijatelji. Izračunaj odnos snaga, to je važno kod navlačenja ocjena na kraju godine.

Pažljivo slušaj i pamti odlomke razgovora. Iz nekoliko riječi usput zakačenih mogu se izvući korisne informacije. Samo treba prepoznati bitne: izlet... bolovanje... piletina... trudna... regres... rata... kontrolni... sniženje... infarkt... zimmnica... test... roditeljski... sindikat... lektira... rerna... finale... Hurem... apaurin... zaključna... vještica... sarma... odjeljska... trajna...

Sve to oslušuj neprimjetno, nenapadno, nevino. Na neprijateljskom si terenu, ne privlači pažnju, skupi ramena, povij kičmu, uvuci vrat, obori pogled, smanji se. I šuti, u zbornici je najbolje šutjeti.

U minskom polju

Ukoliko se nađeš u minskom polju, tj. ako vidiš da iz trave, zemlje ili ispod korijenja drveća ili između dva kamena viri dio mine, ne paniči. Prvo, ti uopšte ne znaš kako mina izgleda, drugo, tom stazom prolazili su i drugi prije tebe, valjda bi neko za 25 godina stao na nju, treće, minska polja su označena trakama na kojima piše “pazi, mine”, četvrto, ponekad klizišta rasiju minsko polje, pa više i nema “polja”, samo tu i tamo poneka odlutala mina, peto i najvažnije: uvijek se možeš vratiti istim putem. Dakle, ne paniči.

Ali kad si već u minskom polju, možeš se igrati deminera. Zamisli da si Rambo ili Rambina, i deaktiviraj minu. Ili granatu, ako naiđeš na nju. Za to ti ne treba nikakvo znanje, dovoljna je hrabrost i samouvjerenost. Po uzoru na superheroje iz filmova, malo stišći zube, malo orosi znojem čelo, malo se dvoumi treba li presjeći plavu ili crvenu žicu. Dobro, većina mina nema žice, ali u tvom filmu sve su gluposti moguće! pa i ta da onda te žice pregrizeš zubima, jer đaci obično ne šetaju naokolo s deminerskim priborom u ruksaku.

Sad, kad smo rekli “ne šetaju naokolo”, vratimo tvoj film malo unazad. Odakle ti u minskom polju? Zbog jagoda? Zbog gljiva? Zbog lopte koja se otkotrljala? Zbog radoznalosti, da vidiš ima li stvarno mina iza trake na kojoj piše “pazi, mine”?

U muzeju

Postoje dvije vrste muzeja, ozbiljni i neozbiljni. Prvi su veliki, i u njima stanuje (h)istorija/povijest, tj. u njima se čuvaju mnoge stvari iz prošlosti, a drugi su mali i posvećeni su jednoj temi, naprimjer čokoladi, ili šećeru, ili modi, ili kafi, ili erotici, ili automobilima, ili voštanim figurama, ili Hariju Poteru... Spisak je podugačak, i ne vidi mu se kraj.

U ozbiljnim muzejima veće stvari su pristupačne, i mogu se dirati rukama, a manje su u vitrinama i praktično su nedohvatljive. Prve su obično od kamena, bilo da su neki kipovi bez ruku ili bez glava, bilo da su kameni sanduci, sarkofazi, bilo da su stubovi, ili nadgrobne ploče, ili stećci, ili preparirani medvjedi, ili betonski dinosauri. Druge su stari novčići, nakit, satovi u obliku jajeta, rukopisi, vrijedni kristali minerala, zbirke leptirova...

Sve to mnogo bolje možeš vidjeti na internetu, i mnogo je bolje i detaljnije objašnjeno, pa kroz muzej trebaš proći bez dužeg nepotrebnog zadržavanja tako da što prije dođeš do kafeterije i prodavnice suvenira. Muzeji se obično nalaze u zgradama s mnogo velikih spojenih prostorija, što je odlično za igru žmire.

Za svaki slučaj, kao trajniji dokaz tvog prolaska kroz sobe s ekspanatima, na neke od njih, koji nisu pod vječno budnim okom kamera, ostavi neki znak flomasterom, sprejom ili šestarom.

S kipovima poznatih ličnosti možeš praviti selfije. S mramornim konjima slikaj se tako da ih uzjašeš. Ako su tvoje visine, prosto ih zagri, ako su veći, onda samo pazi da ti njihov penis ne bude na fotografiji ("u kadru") blizu lica ili ne daj bože usta. Nastavnicu povijesti poslije možeš pitati zašto većini kipova nedostaju ruke, a skoro nikome spolni organi.

Ako muzej ima botaničku baštu, od egzotičnih biljaka odlomi ili odreži tzv. pelcere, koje ćete na času biologije presaditi u školski vrt ili u saksije. Uz kabinet matematike najbolje bi pristajala neka džinovska *Dionaea muscipula*.

Na bazenu

Bazeni su rupe pravilnog oblika i oštih ivica ispunjene čistom i podgrijanom vodom koje služe penzionerima i dječurliji kao zamjena za more. Imaju stroga pravila za čije su poštovanje nadležni čuvari. Većina pravila je glupa i pitanje je časti oglušiti se od njih. Od kupača se očekuje da prije ulaska u bazen prohoda-ju kroz plićak ispunjen dezinfekcionim sredstvom. To je glupo, jer ćeš noge svakako prati u bazenu, pa tu prepreku slobodno preskoči. Na kapi za kupanje olabavi gumu, tako da kad zaroniš sama spadne. Ako te čuvar opomene da je moraš imati, reci da ti je potonula i zaroni da je potražiš. (Inače je razlog da se kapa nosi sprečavanje stvaranja skrame od otpadnute kose plivača. Ti se drži one narodne: Jastuk dlaku mijenja, ali perje nikad.)

S naočarama za ronjenje biće ti lakše da gledaš šta se događa pod vodom. Plivaj okomito na druge, a ne paralelno s njima, ili, još bolje, plivaj slalom između njih. Skakanje u bazen je zabranjeno, ali niko ti ne može zabraniti da se s vremena na vrijeme oklizneš. Nisi penzioner da koristiš ljestve. Većina bazena opremljena je hemikalijom koja oboji vodu ako dođe u dodir s urinom. Zbog toga malu nuždu vrši nakon što se umiješaš u veću grupu kupača, kako ti se ne bi moglo ući u trag. Istresati sline iz nosa možeš i izdvojeno, ali ne previše glasno, da ne skrećeš pažnju redara na sebe.

Ponašaj se slobodno, jer čovjek bez slobode je kao riba bez noge.

U javnom gradskom prevozu

Od putnika u gradskom prevozu očekuje se da imaju važeću, ispravnu kartu, ali to pravilo ne važi za pametnije među njima, koji primjenjuju drugo pravilo: dok kontrola ne uđe u prevozno sredstvo, svaka je vožnja besplatna. Ako uđe, i ako te uhvate, naprosto reci da nemaš novca, jer su ti mama i tata nezaposleni. Razumjeće, pošto su i oni u sličnoj situaciji; iako oni jesu zaposleni, ne dobijaju platu, nemaju zdravstveno osiguranje i ne nadaju se penziji.

U prevozno sredstvo (tramvaj, trolejbus, autobus, kombibus...) ulazi na vrata na kojima piše izlaz, jer je gužva manja. Često tramvaj, naprimjer, dođe pun putnika natisnutih kao sardine u konzervi. Ako je ulaz zakrčen, služi se glavom i laktovima. Gdje stane tristo ljudi, može i tristo jedan.

Tokom vožnje nemoj se držati za ručke i rukohvate jer je putovanje zanimljivije dok balansiraš i održavaš ravnotežu. Opomene li te neko od starijih, reci da tako učiš fiziku, lekcije o ubrzanju i inerciji. Ako se ipak držiš, namjesti se tako da kod kočenja susjed zabije nos u tvoj oznojeni pazuh.

Naravno, ukaže li ti se prilika da sjedneš, učini to, i ni za živu glavu ne ustaj starijima, trudnicama i invalidima. Prepusti drugima da učine dobro djelo, tako ćeš pokazati svoju nesebičnost.

Dugu vožnju možeš prekratiti pisanjem poruka flomasterom po staklima, zidovima, vratima i sjedištima. Svako svugdje treba znati za koga navijaš, koga voliš, koga mrziš, ko je kraljica, a ko kučka. Podrazumijeva se da ćeš muziku slušati glasno, tako da cijeli tramvaj ili autobus nauči šta je dobar turbo-folk i kakva bi se poezija trebala čitati u lektiri. Nazove li te neko na mobitel, pričaj jednako glasno, jer onaj ko govori istinu nema šta da krije. Na izlasku odlomi komad sjedišta i ponesi ga sa sobom kao uspomenu.

Pred spomenikom palim borcima

Svake godine različitim povodima uprava tvoje škole vodiće te više puta na spomenik palim borcima. To su ljudi (uče te) koji su poginuli u zadnjem ratu braneći slobodu, isto kao i oni u ratu prije zadnjeg rata čiji su spomenici zarasli u korov, a bronzane glave pokradene. Ove pred kojima sada stojiš ubili su neki drugi, pred kojima stoje tvoji vršnjaci u školi tamo iza brda, jer su i oni tamo poginuli za njihovu slobodu (uče ih) od oružja ovih pred kojima sada ti stojiš. I ti i oni tamo preko brda stojite tako svako pred svojim spomenikom jer ni ti ni oni ne biste bili slobodni da se borci pred kojima stojite i ti i oni nisu ubijali međusobno. Posjeta spomeniku palim borcima stoga se može iskoristiti za glasno razmišljanje: zašto se ljudi moraju ubijati međusobno da bi njihova djeca bila slobodna. Kakve veze ima međusobno ubijanje odraslih sa slobodom djece?

Ni ti ni ta djeca tamo iza brda, kad bolje razmisliš, niste baš slobodni; ne smijete se u školi oblačiti kako hoćete, ne smijete govoriti drugačije od udžbenika, ne možete birati koje ćete predmete učiti, a koje nećete, ne smijete glasno razmišljati pred spomenicima palim borcima.

Stoga je pametno da se pred spomenicima palim borcima ne razmišlja glasno, a najbolje je da se ne razmišlja nikako. Tvoji te nastavnici i direktor ionako nisu doveli tu da razmišljaš. Dovedi su te tu jer su i njih kao male dovodili pred slične takve spomenike, danas zarasle u korov, pred kojima ni oni nisu ništa mislili i nisu se ništa pitali. I sve što nisu tada naučili sada se trude da ne naučiš ni ti.

Stoj mirno, ukoči pogled, zamrzni lice, okameni se, treniraj za budućnost u kojoj ćeš i ti biti spomenik.

Na biciklu

Razloga da ljudi voze bicikl ima nekoliko: brže kretanje u za-
gušenom saobraćaju, na preporuku ljekara, zbog zdravlja, kao
sportska aktivnost i iz čistog užitka. Tvoj je razlog vjerovatno
ovaj posljednji pa trebaš učiniti sve da ti ga niko ne pokvari.

Posebnu pažnju posveti opremi: rukavicama, šorcu, žutoj majici,
brzinomjeru, termos-boci, cvikama, rancu i, naravno, samom bi-
ciklu. Prilikom upoznavanja s drugim pedalašima, obavezno ih
upoznaj s cijenama svega toga.

Biciklisti su slabiji od automobilista i motociklista, a jači od pje-
šača. Zato kad god možeš vozi po trotoaru. Koristi zvonce uko-
liko ti ga nisu ukrali, ali se pripomaži i povicima upozorenja, ili
imitiraj sirenu hitne pomoći. Na pješake s malom djecom i kuć-
nim ljubimcima možeš lajati, tako će najbrže odskočiti. Kacigu je
udobnije nositi u rancu nego na glavi pa se ponašaj shodno tom
pravilu. Promjenu smjera kretanja nemoj najavljivati. Među pje-
šacima vozi bez ruku, ili na jednom točku, ili ne smanjuj brzinu
i skreći uvijek u zadnji tren.

Voziš li prometnom ulicom, vozi sredinom trake, jer će te inače
izgurati sasvim. To je ujedno najbolji trenutak da napraviš selfi s
kolonom automobila iza sebe.

Pred šalterima

Šalteri su pregrade iza kojih sjede opštinski, bankarski, poštanski i drugi činovnici, a ispred stoje građani koji tu plaćaju račune i predaju ili preuzimaju dokumente (pasoše, lične karte, rodne listove, razna uvjerenja i sl.). Građana je uvijek više nego šaltera, a šalteri nikad ne rade svi pa se ispred njih otegnu dugi redovi. Zato većinu pred šalterima čine penzioneri, jer oni imaju cijeli dan na raspolaganju.

Dužina čekanja zavisi od brzine rada činovnika, od trajanja nje-gove pauze, od broja računa ili dokumenata koje treba primiti, izdati ili obraditi.

Čekanje možeš skratiti ako kažeš da ćeš samo nešto pitati, pa kad te ostali propuste, brzo završiš posao. Možeš i pasti u nesvijest, ali rizikuješ da te umjesto pred šalter odnesu u bolnicu. U redovima invalidi imaju prednost pa se možeš pretvarati da si nepokretan i doći u posuđenim kolicima. Prednost imaju i nosioci zlatnih lanaca čiji je vrat deblji od glave pa možeš doći i s nekim takvim. Stajanje u redu dozvoljeno je kratiti glasnom kritikom sporih službenica, koje naruži da su nesposobne i nekvalifikovane jer su primljene preko štele. Dosadu možeš pobijediti i stajanjem pored samog šaltera i kontrolom poslova koji se tu obavljaju. Više očiju više vide, a novac je uvijek bolje izbrojati dvaput nego jednom. Nema veze što nije tvoj. Tzv. liniju privatnosti ignoriši. U nekim šalter-salama na ulazu stoji automat s brojevima tako da stranke ne moraju stajati u redu nego mogu sjediti i čekati da sa šaltera prozovu njihov broj. Tu po dolasku odmah uzmi deset brojeva, koje poslije možeš prodavati.

Na plaži

Ako spadaš u malu grupu tinejdžera čije porodice imaju novca da ljetuju na moru, velik dio vremena provodićeš na plaži. Za početak, važno je da znaš da se plaže dijele na privatne i javne. Privatne se prepoznaju po tome što su okupirane praznim plastičnim ležaljka ispod suncobrana u hladu borova, a javne po peškirimama (ručnicima) na kojima leže, sjede, stoje, čuče, čitaju, jedu, igraju karata, ližu sladolede i mažu se kremama za sunčanje pripadnici tzv. radničke klase.

Manje-više sve što pričinjava užitak na plaži sadrži jedan procent smeća. Opušak cigarete, omot i štapić sladoleda, konzervu zero-cole... treba baciti u najbližu kantu za smeće. (Zero-colu možeš i neotvorenu.) Pošto su sve najbliže u pravilu pune, nema smisla ustajati i odlaziti do njih. Smeće se može zakopati u pijesak ili šljunak, odakle će ga more prvom burom odnijeti. Druga je mogućnost da u kesu napunjenu smećem dodaš koji kamen, sve dobro zavežeš i to baciš u more, kad prvi put otpливаš. Treća mogućnost je da svoje smeće prebaciš susjedu, naravno, kad ne gleda.

U vodu ulazi polako. U plicaku natopi noge pa podreži nokte ili sastruži omekšane kurje oči i pete.

Prilikom daljeg ulaska u more bacakaj se i pršci da bi svima koji stoje u plicaku čekajući da se voda ugrije bilo jasno kakvo osvježjenje propuštaju. Pošto more nije bazen, ignoriši džinovski tespil (brojanicu) koji uokviruje kupalište, plivaj slobodno izvan plovaka, u akvatorij glisera i jahti. Zašto bi se siromašni zadovoljili samo okrajcima mora? Ako preživiš, vrati se vrišteći: Ajkula, ajkula! To će ti olakšati i ubrzati izlazak iz vode jer će se gužva u plicaku znatno prorijediti. Lokalnim novinarima izjavi staru bosansku poslovicu: *Koga ajkula napadne, tome je dženaza na neviđeno.*

Ukoliko plaža ima tuš, iskoristi je da opereš kosu i tijelo. Koristi šampone koji jako pjenušaju da bi ti život što više ličio na reklamu.

Svako mjesto ima plažu, ili na plaži mjesto, gdje se kupaju nudisti. Tretiraj ih kao nastavni materijal za lekciju Muški i ženski spolni organi. Bilješke uzimaj kamerom na mobitelu.

Kad smo kod mobitela, boravak na plaži zgodna je prilika da se snabdiješ boljim modelima, koji su besplatni ako te ne uhvate. Na isti način možeš obnoviti i garderobu.

U kampu

Kampiranje je ljetovanje pod šatorom ili u prikolici, za što se odlučuju velike porodice s malo para i mladi parovi bez imalo, bivši hipici i čudaci koji glume ljubitelje prirode.

Takvo ljetovanje ima nekoliko prednosti i mnogo mana. Prednost je dobra lokacija (npr. u borovoj šumi na obali mora), a mane su: muhe, gušteri, zmijske, buka, gužva, suha hrana, borove iglice u svemu, čekanje za toalet, oluja (koja obavezno odnese šator), provala oblaka koja smoči sve živo, i komarci...

U kampovima se svi ponašaju kao jedna velika porodica, kojoj odmah na početku trebaš dati do znanja da nije tvoja. Zabrani sebi imbecilno ljubazno smješkanje, posuđivanje začina, ispijanje kafe, igranje karata.

Na plinskom kuhlalu prži što više bijelog luka, to će odbiti i komarce i susjede. Muziku slušaj glasno, i to obavezno narodnjake i turbo-pink, tako ćeš najbolje zaglušiti zrikavce.

Od povećeg kamenja napravi ogradu oko šatora, da se zna dokle je tvoja parcela. U zemlji oko šatora iskopaj kanal za odvod kišnice, do ivice svoje ograde. Izvan nje je tuđa briga.

Tzv. mokri čvor u kampovima (WC, kupatila, tuševi, praonice, korita, umivaonici) zajednički je, tj. dijele ga svi gosti kampa. Ako kasno ujutru napuniš korita svojim stvarima (prljavim suđem ili vešom), onda ujutru nećeš morati čekati na red. Što ostaviš masnije stvari, veća je šansa da ćeš ih naći nepomaknute. Na zajedničkom konopu za sušenje rublja uvijek imaj svoje stvari, mokre da se suše, a suhe da se vjetre. Tako ni tu nećeš morati čekati na red.

I roštilj odnosno mjesto gdje se može ložiti vatra zajedničko je. I tu možeš odmah ujutru poredati svoje posuđe i pripremiti drvca za potpalu, po onoj narodnoj: *Sprema za ražanj, a drvo u šumi*. Čak i ako nemaš ništa da pečeš na rešetki lijepo je provesti veće uz vatricu čiji dim rastjeruje komarce.

U hipermarketu

Hipermarket je nesuđena sportska dvorana pretvorena u veliku prodavnicu u kojoj je sve džaba dok se ne plati. Kroz nju ljudi guraju kolica dok ih ne napune, a neki ih napune malom djecom pa se samo vozaju naokolo. Mnogi dođu da kupe iglu, a izađu s lokomotivom.

Prati šta drugi nose u korpama ili kolicima pa ako ti se nešto sviđi, iz njihovih prebaci u svoja. Na policama s hljebom opipaj svaku veknu, jer samo tako ćeš naći najbolju. Isto učini i s voćem i povrćem. Pipanjem će omekšati pa ćeš tako starim ljudima olakšati žvakanje. Nađeš li gnjilo voće odnesi ga prodavaču, on će ga brižljivo spakovati za prodaju po sniženoj cijeni.

Škrinje sa sladoledom, maslacem i smrznutim tijestom i povrćem uvijek ostavi malo otvorene, da se provjetre. Jogurte u čašama koji su se napuhali od vrenja probodi nečim da ispušu. Ukoliko su konzerve ili kutije poredane u piramidu, uzimaj uvijek one s dna. Banane prije vaganja oguli, tako ćeš uštedjeti. Ukoliko ne znaš šta da pritisneš na vagi da ti izađe račun, odnesi je do prvog slobodnog prodavca, on će znati. Robu koju uzmeš pa se predomisliš nikad ne vraćaj na mjesto gdje je bila, to donosi nesreću. Pomaži siromašnima – oznaku “Akcija” premjesti s jeftinijih artikala na skuplje. (Npr., sa šećernih tabli na prave čokolade.) Pred kasom je najbolje svrstati se u red s više ljudi a manje artikala u kolicima nego u onaj gdje je manje ljudi s punijim kolicima. Ti s punim plaćaju karticama, i sakupljaju neke pike, što dodatno usporava čekanje.

Na kasi traži dio kusura u kovanicama od pet feninga, da ih možeš darivati prosjacima ili ubaciti u kutije za prikupljanje priloga za liječenje teško oboljele djece.

Na željezničkoj stanici/kolodvoru

Vjerovatnoća da se u Bosni i Hercegovini nađeš na željezničkom kolodvoru je zaista mala, jer čak i ako živiš u jednom od malobrojnih gradića kroz koje prolazi pruga i koji imaju željeznički kolodvor, nije sigurno da će voz doći. Razlozi su mnogobrojni. Kasni... Već je otišao... Od vrućine se šine iskrivile pa ne saobraća... Popravlja se pruga... Željezničari štrajkuju... Mašinovođa se zapričao s čobanicom pored pruge... Klizište odnijelo tunel... Lopovi ukrali skretnicu... Semafor zakočio... Koze pasu među tračnicama...

Dok čekaš, na peronu možeš tražiti djetelinu s četiri lista. Možeš se umiti, ako nađeš nekoga da ti pumpa vodu. Možeš čitati red vožnje, nije dug, i nepredvidljiv je. Možeš razgovarati sa šefom stanice, ako nije na dužnosti, ili na dimnjaku. Ne možeš na informacije, jer ih nema. Ne možeš u čekaonicu, zaključana je. Ne možeš nazad, budućnost je pred tobom. Ne možeš na Facebook, jer nema interneta. Ne možeš ni na telefon da zoveš u pomoć, jer nema signala. Šta misliš, šta radi šef stanice na dimnjaku?

U zoo-parku

Cilj posjete zoološkom parku je iskazivanje ljubavi prema divljim životinjama koje su kavezi spasili od lanca ishrane i lovaca. Iako izgledaju snuždeno u ogradenom prostoru, neka te njihov izgled na zavara: slobodnije su od mnogih tvojih sugrađana u velikim kreditima.

Ljubav tim sretnim životinjama možeš iskazati na više načina. Prvi je da podijeliš s njima svoje grickalice. Ne obaziri se na upozorenja da je zabranjeno hraniti životinje, jer grickalice, kao što ti odrasli uvijek govore, nisu hrana. Drugi način je da im sa svog telefona puštaš glasanje pripadnika njihove vrste. To će ih podsjetiti kako je život na slobodi pun teškoća i opasnosti, i kakva je privilegija i sreća živjeti zaštićen u kavezu. Treći način je da u kavez, ili preko ograde, ubaciš kesu s različitim smećem, koju će tvoj novi prijatelj raskomadati i pretresti s velikim užitkom.

Najzabavniji su majmuni; što su čovjekolikiji to su zabavniji. Tu možeš uraditi selfić s njima u pozadini pa ih na Facebooku taguj imenima drugova i drugarica iz razreda.

Kod davanja imena životinjama dobro je provjeriti kojeg su spola. Tu će ti biti korisno znanje iz vjeronauke: ženke su manje i dotjerane, a mužjaci veći i izgledaju pametnije. Ako ti se desi da te pljune lama, slobodno joj uzvрати. Odbije li neka životinja da izađe iz svog skloništa, ignorišući tvoju kupljenu ulaznicu, ubaci joj petardu u spavaću sobu.

Nudi li zoo opciju jahanja na ponijima, iskoristi je. Ponijem se upravlja uzdama, ali bolje će te slušati ako mu zavrčeš uši ili ga čupaš za grivu. Krene li prebrzo, koči nogama. A da bi svima bilo jasno ko je ko u prirodi i u lancu ishrane, za obilazak zoo-parka odjeni bundu ili kožnu jaknu.

U lunaparku i cirkusu

Lunapark je mjesto gdje se jede šećerna vuna (razlikuj je od staklene!!) i troši novac na uživanje u glupostima. Domaći lunaparkovi su mali, predstavljaju prelazni oblik između radionica betonske galanterije s labudovima, lavovima i patuljcima i Diznilenda. Pojave se preko noći, ostanu na nekoj prigradskoj ledini par sedmica i nestanu jednako iznenadno kako su i osvanuli. Zbog toga što nikad ne znaš kad sutra mogu otići, ne propuštaj ni jedan dan.

Pravila lijepog ponašanja u lunaparku su jednostavna. Šta god da radiš, vrišti. Najbolje se vrišti na rolerkosterima, ali njih putujući lunaparkovi nemaju. Imaju dagade i druge vrste velikih blendera, čiji je cilj da odvoji meso od kostiju, sitniš od džepova i mozak od pameti. Osim njih, u lunaparku možeš jahati plastične konje ukrug, pljuvati s vrteške i voziti se u električnim automobilima. Cilj vožnje je sudaranje u kojem nekom cvikerašu spadaju naočare (jedan poen) ili nekom penzioneru izleti proteza (dva poena).

Rijetko, umjesto lunaparka osvane na istoj ledini cirkus. To je veliki šator u kojem za sitan novac gledaš i slušaš kako ljudi muče životinje, muzičari instrumente, mađioničari golubove i zečeve, a klovnovi publiku. Pedagoška svrha odlaska u cirkus je da poslije toga pokušavaš slično s mačkama i cukama, odnosno da dopustiš da nastavnici i roditelji isto rade s tobom.

U učionici

Škola ti je druga porodica pa je ok da se ponašaš parazitski. Pri-
bor posuđuj od drugih tiho da ne ometaš nastavu.

Sjedi pognuto, da ne smetaš onima iza sebe.

Ukoliko trebaš u WC, podigni ruku i čekaj da ti se nastavnica
obradi. Kad te ruka zaboli, trpi bol. Kad više ne možeš trpjeti,
promijeni ruku. Možda zaboraviš da moraš u WC. Što možeš
tračati na času ne ostavljaj za odmor. Zadaću koju ne uradiš za-
boravi kod kuće. Ne uvjeravaj nastavnicu da se iz dobrog mobi-
tela može naučiti više nego iz lošeg udžbenika.

Ne prepisuj od drugih, prepisuj od prvih. Ko god ti kaže da ne
učiš radi škole već radi sebe lažno se predstavlja. Ako šef policije
može plagirati doktorat, zašto ti ne možeš zadaću?

Nastavnicima se obraćaj snishodljivo, sluganski i prijetvorno,
dobrim se vladanjem popravljaju ocjene. Kad ulaze stariji ustani,
a kad uđe direktorica, stani i na stolicu. Što ti zabranjuju da nosiš
na majici, istetoviraj na mišici. Ako ti ne dopuštaju hipi frizuru,
ošišaj se na skinheds. Žvake lijepi pod stolicu, a kad se popuni,
zamijeni mjesto sjedenja. Gađaj se komadima kreda, a kad ih po-
trošiš, može i gumicom za brisanje.

U sali za fizičko nastoj se što manje znojiti, jer su tuševi neisprav-
ni, ako ih uopšte ima. Igraj odbranu, tu je grubost vrlina.

U gradskom parku

Gradski parkovi, *zelene oaze u sivim pustinjama gradova*, privremenog su karaktera. Prije ili kasnije neka će vlast tu izgraditi tržni centar. Zato, dok se to ne desi, uživaj u parku. Izbjegavaj hodanje po travi, čak i kad je dozvoljeno, jer je puna psećih govanjaca. Izbjegavaj i sjedenje pod krošnjama jer su pune svraka i vrana koje jedva čekaju da spuste svoje mokre projektilice na tvoju opranu kosu ili majicu.

Bez obzira na to koliko godina imaš i kolika ti je tjelesna težina, i ti si nečije dijete i imaš pravo (jačega) na korištenje dječijih klackalica, ljuljaški i drugih sličnih sprava. Ukoliko se neka od njih pokvari ili slomi, čestitaj sebi, jer bolje da se to dogodilo tebi nego nekom djetetu, koje se zbog lošeg kvaliteta materijala moglo teško povrijediti.

U parku je najsigurnije odmarati se na klupi, ali tako da sjediš na naslonu, a noge držiš na sjedištu. Time ćeš izbjeći prljanje odjeće blatom ili prašinom koju neka nesavjesna omladina ostavlja sjedeći na isti način. Svaki park ima nekoliko klupa u strani, sjeni i grmlju, koje noću koriste parovi bez sobe i stana za tzv. vođenje ljubavi. Zaštitni znak tih klupa su iskorišteni kondomi. Kondom je jedno od sredstava kontracepcije, tj. sprečavanja začeca. Rečeno je: iskorišten kondom kasno je bušiti, pa peticu iz vjeronauke možeš zaraditi tako što ćeš noću smetati tim parovima i gađati ih kamenjem dok ne odustanu od svojih grešnih namjera. Ako u mraku i zbog lišća ne vidiš koriste li kondom, svejedno im smetaj. Ako je Adama i Evu Bog istjerao iz raja, možeš i ti iz gradskog parka.

U gostima

Ako te roditelji tvoje simptije pozovu u goste nikad ne dođi u tačno vrijeme: ili malo zakasni ili dođi ranije. Bolje je ranije jer možeš smetati u kuhinji i kontrolisati šerpe. Cipele nemoj izuvati, bolje da se smiju tvojim vicevima nego da plaću tvojim čarapama. Za stol sjedni i posluži se prije ostalih. Natrpaj svega, poslije ono što ne voliš krišom stavi u nečiji drugi tanjir. Ako domaćini imaju psa, pozovi ga za sto.

Odgovaraj ako te niko ništa ne pita, a ako te pitaju, pokaži na puna usta. Najbolje teme za razgovor oko stola su kanalizacija, sline i pseća kakica. U kupatilu ostavi otvoren tuš, obriši se svim peškirimama, i potroši sav toaletni papir. Ako nemaš iskustva s pranjem zuba električnom četkicom, a domaćini je imaju, iskoristi priliku! Također isprobaj sve parfeme, dezodoranse i kreme, ako ih drže u kupatilu.

Za kraj, evo popisa stvari koje moraš otvoriti za vrijeme jednog boravka u gostima: frižider, plakar, šerpe, kanta za smeće.

U šetnji s psom

Psa u šetnju treba izvoditi najviše jednom dnevno, najbolje u poluvremenu utakmice i tokom reklama usred filma. Tada će brzo obaviti nuždu i brzo se možeš vratiti nazad. Dok istovaruje hrpicu okreni glavu, ni tebi ne bi bilo ugodno da te gledaju dok to radiš. Neki šetači pasa imaju kod sebe kese, ili metlice i lopatice, kojima tzv. nusprodukt pokupe, ali oni su manjina. Većini kojoj i ti pripadaš dovoljno je da samo provjeri ima li u hrpici glista ili sličnih nametnika.

Ukoliko je pas na povocu nemiran, ili te vuče, stegni mu ogrlicu. Smiriće se čim prestane da diše. Ako piški na parkirane automobile, pravi se da nije tvoj. Zabija li njušku u đubre, ili uzima hranu s ulice, stavi mu brnjicu. Pojede li izmet drugog psa (većina ih to radi) kazni ga tako što ga nećeš poljubiti mjesec dana. Ne ponaša li se pristojno, naruži ga onako kako roditelji na ulici ruže svoju djecu, a po ugledu na njih možeš mu i opaliti nekoliko ćuški.

U kupatilu

Tvoje tijelo, kao i svaki drugi prostor koji se koristi, treba s vremena na vrijeme generalno čišćenje. Tome služi kupatilo. Neki se ljudi kupaju i tuširaju svaki dan, što nije baš ekološki. Dovoljno je jednom sedmično, kad se treba promijeniti rublje. Čarape se mijenjaju kad se ukrute. Sav veš odlaže se u korpu ili direktno u tzv. perilicu. Ne moraš odvajati bijeli od šarenog, tome služe mame. Mame također služe vađenju dlaka iz češlja, sakupljanju odrezanih noktiju i, s pločica, masnih štapića za uši pa se ne moraš zamarati vodeći računa kuda ide sve što spada s tebe. (Zapravo, možeš i rublje ostaviti na podu, ako se bijelo nije previše ušarenilo pa ga treba, ipak, pažljivije sakriti.) Mama će, kad se već prihvati posla, oprati i kadu od tvoje šroke, kojom će prilikom iz slivnika izvaditi i klupko dlaka u sosu od sapunice.

Kadu trebaš napuniti tako da u nju možeš fino zaroniti. Tuširati se možeš onoliko dugo koliko u bojleru ima tople vode, a ako je ima neprekidno, onda dok neko od ukućana ne razvali vrata. Boravak u kupatilu je vrijeme kada treba pažljivo pogledati svoje tijelo, prekontrolisati napredak rasta tzv. stidnih dlačica, a nije nepametno redovno pratiti i rast penisa ili grudi. Nažalost, rast bubuljica je brži, ali njih se može cijediti. Pravilno je to uraditi prije rezanja noktiju.

Na derneku/žurki/partiju

Dernek/žurka/parti je okupljanje mladih ljudi oba spola na kojem se gubitak pameti smatra dobrotkom. Ako se jutro poslije ne sjećaš ničeg (naprimjer, ljuljana na lusteru ili ispravljanja grešaka na slikama na zidu), znači da je bilo dobro. Tome služi alkohol. Pomiješan s voćnim sokovima je slađi i ukusniji pa ga se može više popiti. U većim količinama pomaže da kukavice postanu hrabri, glupi pametni, a dosadni zabavni. On također pomaže da svi postanu privlačni pa se na dernecima u njegovim čarobnim isparenjima skontaju oni koji trijezni nikada ne bi jedno drugom dali šansu. Davati savjete o lijepom ponašanju na partiju nema svrhe jer će ispariti skupa sa znojem koji alkohol i toplota mnogih tijela natrpanih u malu prostoriju istjera na kožu. Svejedno: za žurku odjeni nešto što se brzo skida, ne samo zbog mogućeg safatavanja nego zbog toga što će se neko prije ili kasnije ispo- vraćati na tebe. Odjeća mora biti lagana, lako se prati na ruke i brzo sušiti. Dakle, sintetika. Uz sintetiku uvijek idu velike količine antiperspiranata i dezodoransa. Prije žurke se nemoj kupati ni prati, pogotovo ne ispod pazuha i između nogu, jer znoj sadrži hormone čiji miris pospješuje zaljublivanje. Jedi malo, da možeš što više pojesti na žurki, jer s punim ćeš ustima sigurno manje pričati pa su manje šanse da izvališ nešto što će se prepričavati danima. Naideš li na nešto što ti se ne sviđa, ispljuni u maramicu i odloži pod jastuk na kauču, u saksiju sa cvijećem, iza knjiga u polici, ili gdje se već u stanu zatekneš.

Nepisano je pravilo da na derneku svako ima svojih pet minuta da pušta svoju muziku. Kad dođe tvojih, puštaj je glasno, tako da komšijama otpadnu slike sa zidova. Pripremi miks, pokaži svu širinu svog muzičkog ukusa.

Na školskom izletu

Za školski izlet je prikladna slojevita odjeća, duge hlače i zatvorena obuća. U ruksaku treba ponijeti samo osnovno: osim kišobrana, kišne kabanice ili vjetrovke, kape ili šešira, još i flaster, tablete protiv povraćanja, dekicu i jastuk, rolnu papirnih ubrusa, slušalice, sunčane naočare, kremu protiv komaraca, losion za sunčanje, serum protiv zmijskog otrova, tečnost za dezinfekciju, termos-bocu, šibice i drvca za potpalu, rezervnu odjeću, ormarić s lijekovima, a po dogovoru još i roštilj, muzički i sportski rekvizit, društvene igre... Ne trebaš praviti spisak, jer se uvijek nešto zaboravi.

Na ispraćaj pozovi cijelu porodicu, uključujući bake, nane, tetke, djedove, ujake i prve komšije.

U autobusu pojedi svu hranu, jer u prirodi možda nećeš moći od mušica, osa i stršljenova. Po dolasku na izletišta ostani blizu autobusa, po mogućnosti u hladu, da u povratku ujagmiš što bolje mjesto. Ne zalazi dublje u šumu ni u visoku travu, pazi na krpelje. Iz istog razloga ne približavaj se stoci na ispaši. Može te zaraziti kravljim ludilom, mišijom groznicom, ptičijom gripom. Ne znaš li kako izgleda vime, nemoj rizikovati da pomužeš jarca ili ovna. Zanese li te ipak potraga za jagodama ili gljivama dalje od puta, odmotavaj za sobom klupko vune. Izgubiš li se, ispali raketu iz signalnog pištolja. Gljive beri ako liče na one s pijace, u protivnom ih gazi ili šutiraj. Seljake koje sretnoš sažalijevaj, ali ne otvoreno. Čuvaj se zmija, paučine, blata, koprive, trnja, osinjaka, mravinjaka i zalutalih metaka.

Ne nađeš li ni jagode ni gljive, ne vraćaj se s praznom korpom. Usput sakupljaj sasušenu balegu. Razrednica koja gaji biljke na balkonu obradovaće se tvom daru više nego najvećem buketu poljskog cvijeća. Ako vatra neće da se upali jer su drva sirova i vlažna, polij ih benzinom.

Po povratku s izleta proširi spisak za sljedeću godinu: klijesta za sječenje žice, signalni pištolj, kanister benzina, priručnik za branje gljiva, korpu za gljive, lopaticu za balegu, sredstvo protiv osa, klupko vune, suncobran...

Na aerodromu

Aerodromi se od autobuskih stanica razlikuju po tome što ne mirišu na ćevape i burek, imaju dva sprata, manje džeparoša, više policajaca i bolji razglas. U malim zemljama kakva je Bosna i Hercegovina neodvojivi su od graničnih prelaza jer su svi letovi međunarodni. Tri su najčešća razloga da se nađeš na aerodromu: u dolasku/povratku, u odlasku i u čekanju ili ispraćanju. Prvi je način povezan s predajom prtljaga i dobijanjem karte (tzv. boarding) i prolaskom carinske, pasoške i rentgenske/skenerske kontrole. Prilikom ovog posljednjeg, ne smiješ imati na sebi nikakav metal (jer rentgen služi otkrivanju metala, tj. oružja kojim teroristi otimaju avione). Kaiš, nakit, jaknu s nitnama, sat s niklovanom narukvicom, čizme s metalnim potplatama, kovanice moraš odložiti u plastičnu kadicu koja na pokretnoj traci prolazi kroz skener. Čakiju, bokser, sve oštre i šiljate predmete i druge navijačke rekvizite će ti oduzeti i baciti u smeće pa je bolje da ih ne nosiš. Ostalo, npr. metalnu plombu u zubu zadrži, ali se pripremi na dodatnu pretragu ako rentgenska kapija kroz koju prolaziš zabibiće.

Nakon što skineš čizme traži papučice, da se ne prehladiš, ali obavezno pripremi čiste čarape, jer ko zna čije su ih noge s gljivicama koristile prije tebe. Natmurene policajce pokušaj odobrovoljiti pitanjima o tome koliko još imaju do penzije. Ako ti se ukaže prilika, baci pogled na sadržaj drugih putnika, koji se vidi na ekranu skenera.

Nakon prolaska kontrole, ulaziš u duty-free shop. To je slabo opremljena samoposluga sa skupim slatkišima, alkoholnim pićima, čokoladama i cigaretama. (Kad bi Jajce imalo aerodrom, ta bi se samoposluga zvala Nikola free Shop.) Tako se zove jer se roba tu nalazi u tzv. bescarinskoj zoni pa bi trebala biti jeftinija, što nikad nije slučaj.

U čekaonici zauzmi što više sjedišta, optimalno tri, za sebe, za noge i za ručni prtljag. Ne žuri da kreneš prema izlazu k avionu,

sačekaj da prozovu tvoje ime. Dobar je osjećaj kad zbog tebe kasni polijetanje, jer ako već ne možeš spriječiti pad aviona, možeš ga barem malo odložiti.

Pad aviona treba biti glavna tema razgovora ako pratiš nekog drugog na let. Osobito su polijetanja opasna, kad naprimjer jedna ptica može uletjeti u motor i izazvati katastrofu. Možeš pitati i šta se radi u slučajevima kad se točkovi prilikom slijetanja ne otvore. Bolje ispasti budala nego iz aviona.

Svi aerodromi imaju pokretne stepenice, a neki i pokretne staze, čiji je cilj da ubrzaju dolazak putnika na izlaze. Njima se koristi u suprotnom smjeru, mjeri vrijeme koje ti je potrebno da savladaš cijelu dužinu. Na stepenicama je pravilo da svi stoje desno, kako bi lijevom stranom slobodno prolazili oni koji žure. Iskoristi taj prostor za obaranje rekorda.

Prilikom slijetanja i ulaska u aerodromsku zgradu vjerovatno ćeš morati uzeti svoj kofer s pokretne trake. Možeš uzeti i tuđi, najbolje onaj koji ostane posljednji, i već je prošao nekoliko krugova na traci, a svi su putnici već otišli. Za svaki slučaj, provjeri šta je u njemu; ako su vrećice s nekim bijelim prahom, možda je pametnije da ne prolaziš kroz carinu s tim.

U avionu

Aviona ima raznih veličina, ali u svima važe ista glavna pravila. Većina tih pravila je glupa pa ih ne moraš poštovati. Naprimjer, ne moraš se vezati, jer niko još nije ispao iz aviona ko nije bio vezan. Sva pravila s kojima te tzv. stjuardese upoznaju nemaju drugu svrhu nego da one same sebe uvjere kako su nešto više od običnih konobarica.

Nema, dakle, potrebe ni da gasiš smartfon ili druge elektroničke sprave, jer nema šansi da mali telefončić može ometati toliki avion.

Jedno od pravila je da uspraviš naslon sjedišta prilikom polijetanja pa ako te natjeraju da to uradiš, čim se ta faza završi zavali ga što više nazad. Još bolje je da to učiniš silovito i iznenada kad putnik iza tebe otvori stolić i stavi na njega napitke.

Napici su na većini letova besplatni, što je dobro, ali količinski nedovoljni, što je loše. Zato prvu čašu popij čim je dobiješ, a drugu zatraži dok posluga ne odmakne dalje. Ako naručiš coca-colu (a nemaš baš veliki izbor), popij je u velikim gutljajima, ne samo da pokažeš veliku žeđ nego i da lijepo podrigneš. Ako ne sjediš do prozora, a zanima te putanja leta, slobodno se nagni preko susjeda, uživaj u pogledu i napravi selfi iznad oblaka. Primijetiš li da ti je saputnik zimogrižljiv, svoju klimu usmjeri na njega.

Na nekim letovima putnici prve, tzv. biznis klase odvajaju se zavjesom od putnika druge, tzv. ekonomske klase. Razlog je da siromašni ne gledaju šta bogati jedu i piju, a oni sasvim sigurno ne jedu hladne sendviče kakve dobiju ekonomci. Kao lijepo vaspitana mlada osoba otiđi do granice, razmakni zavjesu i poželi im dobar tek. Iskoristi priliku i da promotriš koliko su njihova sjedišta šira i koliko je razmak između redova veći. Tako ćeš najbolje vidjeti da ono što učiš u školi o jednakosti svih ljudi i pravičnosti u svijetu nema nikakve veze sa životom. Svi su ljudi jednaki, ali su bogatiji jednakiji.

Na Facebooku

Facebook je jedna od društvenih mreža na kojoj možeš govoriti i prikazivati sve ono što u školi ne smiješ. Prije svega, možeš vrijeđati svakoga ko ti se ne sviđa. Pri tome, možeš izmišljati razne neistine; što su ružnije, više će ti frendova to lajkati. Podrazumijeva se da što imaš više prijatelja imaćeš manje vremena da pratiš šta pišu. Lajka se aktivnost, a ne sadržaj. Lajkove dobijaš tako što lajkove daješ. Pošto čitanje traži više vremena i pažnje nego gledanje, najbolje da ništa ne pišeš i ne čitaš, i da “kačiš” samo slike. Originalno, riječ Facebook je označavala katalog učenika sa slikama i imenima, koji se u američkim školama štampao da bi olakšao upoznavanje i komunikaciju. Pošto je Facebook sve više zamjena za novine, i ovdje važi da jedna slika vrijedi hiljadu riječi.

Facebook ima automatizovanu cenzuru (postupak izbacivanja ili brisanja sadržaja iz medija) koja briše postove sa zabranjenim riječima. Međutim, pošto su ljudi još uvijek mudriji i dosjetljiviji od kompjuterskih programa, angažuj svu svoju kreativnost da prevariš cenzuru. Zamjenjuj slova u riječima (npr. umjesto gonvo – gonvo), koristi šatrovački (novgo), piši unazad (onvog)... Služi se ironijom, hiperbolom, personifikacijom... Pokaži da Facebook nije samo budućnost novinarstva nego da je i budućnost književnosti.

Na babinama

Babine su običaj koji služi široj familiji da ispita kvalitet novorođenog člana. Zadaća je ustanoviti na koga liči, koliko prstiju ima na rukama i nogama, koji će fakultet upisati i kakav je onako ko čoek. Usput se premjerava (pogledima) doskorašnja trudnica: je li se raširila u kukovima, jesu li joj veće grudi ili podočnjaci, kad će naredno.

Na babinama moraš za bebu reći da je slatka, ma koliko bila smežurana, žuta i kenjkava. Svaki put kad kažeš da je slatka, dodaj *Pokakile je koke*. Ako ti je daju u ruke, drži je dalje od sebe da te ne zarazi nekom dječijom bolesti, ili da ti se ne izbljuje na novu odjeću. Cijelu tu neugodnu i nepotrebnu situacije možeš eskivirati pomeneš li još na ulazu, onako usput, da u školi vlada epidemija šarlaha, žutice ili kolere.

Prilikom posjete kući u kojoj se rodila beba rečenice u futuru treba završavati s *ako bog da*. Rečenice u prezentu završavaj kucaњem u drvo. Ako ne znaš glagolska vremena, onda nakon svega što kažeš reci *mašala*.

Na babine se nose pokloni; ako je beba žensko – roza odjeća, a ako je muško – plava. Običaj da gosti ostavljaju novac pod bebin jastuk iskoristi za dopunu džeparca, praveći se da i ti ostavljaš nešto.

Najzanimljivije pitanje na babinama je kako će se dijete zvati. Ako je to riješeno, možeš pitati i kako će se prezivati.

Na roditeljskom sastanku

S vremena na vrijeme škola organizuje roditeljski sastanak na kome prisustvuju i đaci. Prije takvog sastanka se počeshljaj, dovede odjeću u red, a tokom sastanka sjedi uspravljeno, trepči okicama, najljubaznije se smješka roditeljima djece koju inače kinjiš, tračaš, opanjkavaš, maltretiraš... Jednom riječju, ne liči na sebe. Povlađuj svakome, ne zamjeraj se nikome, klimaj kad drugi klimaju, slaži se naglas a protivi u sebi, pravi se da saučestvuješ u patnjama prosvjetnih radnika s racionalizacijom, normativima, standardima, normom, inspekcijom, sindikatom, platom, regresom, zimnicom... ali sve vrijeme pazi da ne zakasniš na seriju ili utakmicu, jednom riječju: liči na roditelje.

Pažljivo slušaj i pamti šta govore druge mame. Niko svoju djecu ne obijedi kao one dok se sjećaju kako su im prohodala, progovorila, kako su zlatima maminim nicali prvi zubići, kad su im naučila na tutu, na šta su im alergična, od čega im se liječe, čega im se boje... Sve to možeš kasnije upotrijebiti za nastavak zabave na račun smotanih, nesigurnih, slabijih...

Pažljivo gledaj šta vrte druge tate po prstima, a naročito koje ključeve od auta. Kad te kući naruže što nemaš sve petice, naruži i ti njih što ne voze porše.

Na utakmici

Na utakmicu se ide zbog navijanja, a ne zbog gledanja. Stoga, slobodno zaboravi naočare ili sočiva, ali nemoj kapu i šal, a u nekim slučajevima ni eksploziv (tzv. topovski udar), gorivo za baklje, petarde, sirene, palije, kobre (letve probijene debelim ekserom na jednom kraju)... Ponesi i limun, za stimulaciju pljuvačnih žlijezda. Najbolje mjesto je iza gola, jer se odatle najefikasnije provocira i ometa protivnički golman, a u drugom poluvremenu i protivnički napadači kojima se laserom ili jakim lampama može bljeskati u oči.

S vremena na vrijeme, i jako često, trebaš gledati na glavni displej, za slučaj da te kamera snima, a režiser prenosa izabere u izravni prenos. To te ipak ne smije omesti u psovanju, vrijeđanju, provociranju i šikaniranju sudije, protivničkih igrača, trenera, a s vremena na vrijeme i u skandiranju protiv aktualne vlasti, policije ili neprijateljskog naroda. Pošto kod nas nema crnaca, Meksikanaca, Kineza, možeš poštovati Uefino *No to racism*, ali stavi jasno do znanja da se pravilo ne odnosi na Cigane i pedere. Podrazumijeva se da ne trebaš propustiti korteo (masovni prolazak navijača kroz grad do stadiona, s ciljem paralize gradskog saobraćaja i iscrpljivanja policije i budžeta). Ne zameći kavgu sa specijalcima (bolje su naoružani i opremljeni), ali ih gledaj s prezirom ili mržnjom, zato što se miševi kriju iza znački, štitova i neprobojnih vizira. Selfi s njima u pozadini može biti koristan kod kasnije identifikacije, za slučaj da ih tužiš zbog nepotrebnog nasilja.

Poslije utakmice, posebno kod nepovoljnog rezultata, daj sebi oduška premlaćivanjem nekog slabijeg i malobrojnijeg protivničkog tifoza. Klub može gubiti, navijači nikad.

Kad se vratiš kući i sjedneš da učiš pa se zapitaš zašto je za uspjeh u životu važno razlikovati jednačenje po zvučnosti od jednačenja po mjestu tvorbe, za kaznu napiši sastav na temu: Gdje bi bio danas Kristijan Ronaldo da nije pročitao Juditu Marka Marulića?

Na koncertu klasične muzike

Klasična muzika, iako to zvuči nevjerovatno mladoj osobi s poklonjenom peticom iz muzičkog, ima svoje slušaocce i za njih se povremeno organizuju koncerti uživo. Tu muziku obično izvodi veća grupa ljudi na mnogo različitih instrumenata čija je imena teško zapamtiti i među kojima u pravilu nema gusala, saza i električne gitare. Posebno je popularna u dane žalosti.

Tom grupom, ukoliko je veća (tzv. orkestar, ili ako je još veća, tzv. simfonijski orkestar) komanduje čovjek zvani dirigent, s tankim štapićem u ruci, kojim pokazuje kad ko treba da se uključi ili isključi. Kompozicije koje izvode su najčešće duge i bez pjevača, osim ako ne izvode neke dijelove opera (tzv. arije), na čudnom jeziku koji zvuči kao talijanski.

Sve ovo je potrebno znati jer se mlada osoba koja se sticajem nevjerovatnih okolnosti ipak nađe na koncertu klasične glazbe mora sama pobrinuti za svoju zabavu.

Dopušteno je oponašati dirigenta, pratiti njegove pokrete rukom i zaneseno se njihati na svom sjedištu. S vremena na vrijeme, izvođače treba pozdraviti aplauzom, koristeći svaku malu pauzu u izvođenju. Uzbuđenje muzikom poželjno je iskazati brisanjem suza rupčićem, a ako suza nema, onda može i nosa. Za to ipak treba sačekati da se oglase trube pa istresti nos u sjeni njihove dionice.

Klasičnu muziku (još se zove i ozbiljna) publika često sluša zatvorenih očiju. Taj običaj možeš iskoristiti i malo odrijemati, a ako sjediš u prvim redovima, možeš se okrenuti i slikati telefonom publiku, pa poslije pokušati ustanoviti ko samo žmiri, a ko stvarno spava, ili se možeš smijati njihovim izrazima lica. Prednost koncerta klasične muzike nad pozorišnom predstavom je u tome da je sala u prvom slučaju osvijetljena sve vrijeme pa se češće mogu provjeravati novosti na Facebooku.

Na sistematskom ljekarskom pregledu

Sistematski ljekarski pregled je dobra stvar samo zato što taj dan nema nastave. Ostalo je sve gnjavaža, a najgore je to što se moraš skinuti pred stranom osobom, a u prisustvu vršnjaka ili vršnjakinja. Godinama kriješ dlakava leđa, krivu kičmu, velike mladeže, ravna stopala, klempave uši (dobro, one se ne mogu sakriti), smiješan pupak, debeljkast stomačić, nesimetrične grudi, a onda dođe taj sistematski, i eto nadimka za cijeli život: Dlakica, Pupica, Majmun, Smrdo...

Zbog svega toga prije sistematskog preduzmi radikalnu dijetu, uvježbaj uvlačenje stomaka, dobro se izbrij, učini sve što je u tvojoj moći da izgledaš što je moguće više bezlično.

Na samom sistematskom, čak i ako vas pozivaju po abecednom redu a tvoje prezime počinje s A, izmisli neko opravdanje i stani na kraj reda. Uvijek postoji mogućnost da se nešto dogodi, da nestane struje, da se pokvare aparati, da doktorica iznenada umre, pa da se spasiš mučenja i poniženja.

Osim skidanja, najkritičniji momenti su davanje krvi i urina. Kod davanja krvi ne smiješ se onesvijestiti, jer će ti se smijati cijela škola, ali možeš tražiti da ti daju totalnu anesteziju. Davanje urina (to je izraz kojim se zataškava realnost da se trebaš popiškiti u plastičnu teglicu) je ipak najgore od svega. U WC kabini, sa šoljom na koju se ne smije sjesti (jer se s nje više zdrav ne ustaje!) treba jednom rukom držati spuštenu odjeću, drugom teglicu, a držanjem i pokretima tijela usmjeravati mlaz. Ne treba biti genije iz fizike pa zaključiti da se to ne može obaviti iz prvog puta a bez zapišavanja ili ruke ili odjeće.

Na vakcinaciji

Većina vakcinacija se dobija u periodu kad ih ne pamtimo, ali neke primamo i kad smo već pri kraju osnovne škole. Ako su tvoji roditelji bili loše obrazovani i još gore informisani, pri tome i isključivi, a takvih je sve više, onda su te vjerovatno i ranije poštedjeli tog stresa, pa vakcinu ne moraš primiti ni sada. Nepriimanje vakcine je protivzakonito, ali u zemlji u kojoj ne biraju predsjednika ako nije barem prenoćio u zatvoru, ignorisanje i nepoštovanje zakona nije neki problem.

Vakcina je inače spasila milione dječijih života i neke bolesti skoro sasvim iskorijenila. Cijela strategija je bila (i još je uvijek) u tome da se tijelo namjerno zarazi, ali malom i oslabljenom dozom uzročnika zarazne bolesti, tako da organizam sam stvori otpornost (imunitet) i bude u stanju da se kasnije izbori i s jačim napadima. Dijete koje nije vakcinisano ima veće šanse da se ne razboli ako nema od koga da se zarazi, što je slučaj kad su svi ili velika većina vakcinisani. To što te tvoji roditelji nisu vakcinisali taktički je opravdano samo dok svi drugi svoju jesu pa odrastaš u sigurnom okruženju.

Glavni razlog zašto se tvoji roditelji koji te nisu vakcinisali ponašaju tako autistično jeste taj da su željeli da te sačuvaju od autizma, za koji se, nedokazano, pretpostavlja da ga u rijetkim slučajevima izaziva vakcina. Ukoliko ti, dakle, žele dobro iako te nisu vakcinisali, sve što sada treba da rade jeste da druge roditelje ohrabruju na rizik koji sami nisu preuzeli. Tebe su sačuvali od autizma, da bi te sačuvali od šarlaha ili boginja, drugu djecu treba izložiti autizmu, i to je to.

Ako si ipak dijete neodgovornih i neobrazovanih roditelja koji više vjeruju medicini nego Facebooku, vakcinu primi otimajući se, vrišteći, plačući... Pozivaj se na Hipokratovu zakletvu; ljekari ne mogu raditi protiv interesa pacijenta, a tvoj interes nije da te nečim bockaju i da te nešto pecka. Pozivaj se na ljudska prava; niko nikome ne smije nanositi bol i niko nikoga nema prava mučiti. Tvoje je tijelo nepovredivo. Osim kad je bolesno.

Na ekskurziji

Ekskurzija je žurka/dernek/parti (vidi str. 41) koja traje više dana, u autobusu i hotelskim sobama. Predviđena je godišnjim planovima rada škola, s opravdanjem da je njen cilj edukativan. Edukacija se odnosi na sljedeće predmete: Uvod u seksualnost, Lakši opijati i teže posljedice, Arhitektura srednjeg vijeka, a ako se putuje izvan zemlje, onda još i Stadion lige šampiona, Geografija tržišnih centara i Zabavni parkovi I i II.

Najveći dio vremena na ekskurziji provodi se u autobusu i u hotelu. U autobusu nastoj zauzeti neko od prvih sjedišta da možeš prisluškivati šta nastavnici tračaju. U zgodnom trenutku odatle možeš ubaciti i CD sa svojom muzikom, na čemu će ti ostatak autobusa biti zahvalan, barem onaj mali dio koji ne spava, smoren i slomljen noćnim nespavanjem i jutarnjim mamurlukom.

Prilikom zaustavljanja na benzinskim stanicama, požuri da iskoristiš WC (vidi str. 15) dok je još čist i upotrebljiv. U toku vožnje imaj spremnu masku za nos i usta, jer se neće svi uspjeti isporučiti u kese; inače će miris poluprovarenog čipsa i smokija u autobusu s pokvarenom klimom na majskom vrelom asfaltu ostati trajna uspomena na bliže upoznavanje domovine.

U toku ekskurzije prilikom boravka u hotelima kad god možeš koristi prozor umjesto vrata, balkone umjesto hodnika i oluke umjesto liftova. Cipele glancaj peškirimima (podrazumijeva se na odlasku, ne po dolasku u hotel). Od suvenira se preporučuje da poneseš escajg, pepeljare, posuđe sa znakom hotela i ključeve soba. Džeparac ćeš najbolje iskoristiti ako ga ne potrošiš; pusti druge neka te časte, a u većim prodavnicama (pazi na kamere!) koristi džepove umjesto šoping-korpi i kolica. Ako se za doručak nudi tzv. švedski sto, napravi desetak sendviča pa se njima revanširaj za bigmekove koje ćeš pojesti na tuđ račun. Mudrost je majka škrtosti. Kad vam se nakon drugog dana iscrpe zalihe alkohola, moraćeš ih kupiti, u prodavnicama u kojima je zabranjena prodaja alkohola maloljetnicima. Uz malu napojnicu prodavci će

ti priznati punoljetstvo. Na naklonost prodavača, nažalost, nećeš moći računati u inostranstvu, gdje se zakoni poštuju. Tu računaj na pomoć i podršku nekog od nastavnika koji zna da pedagog prije svega mora biti raja.

U likovnoj galeriji

Galerije su rođake muzeja, obično ispunjene likovnim proizvodima. Mogu biti ogromne i objedinjavati u sebi djela različitih autora, perioda, tehnika i žanrova, a mogu biti manje i specijalizovane. I za jedne i za druge važi isto što i za muzeje: treba kurotoazno proći kroz njih, a najvažnije stvari pogledati u prodavnici suvenira; Da Vinčijeva Mona Liza, Vermerova Djevojka s biseronom naušnicom, Pikasova Gernika... nisu ništa manje vrijedne na cekeru, majici, šolji ili podmetaču za čaše nego u okviru iza blindiranog stakla ili na zidu pod strogim objektivima bezbjednosti.

Brzi prolazak kroz galeriju može se još malo skratiti igrom s čuvarima. Njihov je zadatak da spriječe fotografisanje, a tvoj da izađeš sa što više selfija ispred poznatih umjetnina.

U nekim galerijama, zbog besplatnog glancanja parketa, zašтите od buke, a najviše da bi se slike sačuvale od prašine, posjetioci dobiju platnene kaloše (inače gumene navlake koje se obuvaju preko plitkih kožnih cipela, štiteći ih od blata i promočivanja.) Ukoliko ih i ti dobiješ, sve vrijeme kliži se kroz sale i hodnike. Tokom klizanja može ti se desiti da zalutaš u sobe s tzv. modernom umjetnošću, gdje se umjetnošću smatra i pisoar na zidu. Moderna umjetnost nastoji biti provokativna pa slobodno odgovori na tu provokaciju. U pisoar se i popiški, a na druge artefakte docttavaj, lijepi, pribadaj, prčkaj i črčkaj po njima, oni su tu da bi te isprovocirali, penji se na njih, visi na njima, guraj ih tamo-vamo, savijaj, isteži... Ne razmišljaj, reaguj. Udahni život mrtvoj umjetnosti!

U konclogoru

Konclogor, tj. koncentracioni logor, mjesto je gdje su se u Drugom svjetskom ratu dovodili, u neljudskim uvjetima i pod jakom stražom čuvali, često tjerali na robovski rad i na kraju ubijali ljudi smatrani manje vrijednim zbog svog pogrešnog porijekla i svojih pogrešnih uvjerenja. O tome šta je pogrešno odlučivali su pripadnici njemačke Nationalsocijalističke stranke, čiji je lider bio Adolf Hitler, a po uzoru na njih i njihovi simpatizeri, sljedbenici i saveznici širom Evrope.

Ako za takve ideje gajiš izvjesne simpatije – da su neki ljudi manje vrijedni jer ne misle kao ti, ne vjeruju u istog Boga kao ti, ne slažu se s važećom podjelom vlasti i bogatstva u zemlji u kojoj ti uživaš razne pogodnosti, npr., da su manje vrijedni Romi, pederi, komunisti, inovjerci i bezvjerci (ateisti) – onda se u konclogorima osjećaj kao kod kuće. Sumnjaj u sve što ti se protiv Hitlera, nacizma i fašizma govori, a ako ti se ukaže prilika reci da je to sve neprijateljska propaganda, ili urota. U spomenike žrtvama fašizma kamicom ili oštrom kamenicom ureži kukasti križ, simbol tvog čistog rasnog porijekla. Ispred spomenika se slikaj s rukom sa ispruženim dlanom prema dole podignutom ispred sebe pod uglom 30-45 stepeni.

Na graničnom prelazu

Prije ili kasnije, putujući s roditeljima ili sa školom ili u nekom trećem društvu i aranžmanu, moraćeš preći preko tzv. graničnog prelaza. Tu će te uniformisana lica, policija i carina, pitati kuda ideš, koliko ostaješ, koliko novca imaš (policija), šta nosiš, imaš li cigarete, alkohol, nešto za prijaviti (carina)... (Kao da se iz geografije/zemljopisa uči zakon o uvozu i izvozu, i prometu robe, pa znaš šta se i koliko čega smije, a šta ne smije prenositi.)

Ako ti je stalo da nastaviš putovanje, tj. da te ne vrte s granice, ponašaj se ponizno.

Nosiš li kapu ili majicu s nekim natpisima, ili bedževe ili značke, sve skinij, sklonij, presvuci, jer nikad ne znaš šta može isprovocirati službena lica da te ocijene sumnjivom osobom.

Ako se to desi, mogu te odvojiti ustranu, natjerati da se svučješ, prepipavati te, snimati na rentgenu... Zato se za svaki slučaj prije prelaska granice okupaj, namiriši, podšišaj, obući čistu odjeću, svježju obuću, opeglane čarape, otprilike kao da znaš da će te pregaziti auto pa da se ne obrukaš u mrtvačnici.

Ukoliko nemaš pojma šta sve u zakonu o granicama piše, nemoj na put nositi suho meso, sir, mlijeko, pite, sendviče, kajmake, ništa, ukratko, kvarljivo, zapaljivo, eksplozivljivo. Koristi torbe i kofere sa što manje džepova i zadžepaka da bi njihovo pretresanje bilo što lakše i brže.

Za sve što nosiš imaj kod sebe račune, makar stare i po nekoliko godina, da možeš dokazati porijeklo svemu na sebi i u svome koferu.

Kad prođeš granicu, ne raduj se prerano. Svaka ima dva prelaza. Posebno izlaz iz jedne zemlje, posebno ulaz u drugu. Pitanja koja ti mogu postaviti su različita, i različiti su razlozi iz kojih ti ih postavljaju, ali prava da te šikaniraju su ista. Do granice i od granice ti si ljudsko biće koje uživa sva ljudska prava, pa i pravo na slobodu kretanja. Na granici si prijatnija i opasnija. Tu se zastave razvijaju, a ljudi savijaju.

U liftu/dizalu

Čak i ako ne stanuješ u visokoj zgradi ili živiš u mjestu koje takvu zgradu nema pa nema ni lift, prije ili kasnije korišćeš ovo sredstvo vertikalnog prevoza, pod uslovom da je ispravno i da neko od stanara ne drži u njemu drva, ćumur ili kravu.

Lift je prevozno sredstvo bez sjedišta, tako da svi putnici sve vrijeme stoje, ne držeći se pri tome za rukohvate, jer ni njih, također, u liftu nema. Vožnja traje kratko, najčešće ni minutu, ali se čini mnogo duže jer su ljudi nagurani jedni uz druge, a svi pri tome šute i gledaju pred sebe.

Dakle, u liftu izbjegavaj gledati druge ljude u oči. Ne počinji razgovor, a ako ti se neko obrati, pravi se da se ne obraća tebi. Ne uključuj dugmad s brojevima spratova za druge. Svako svoj sprat bira sam, svako zaboravljeno pritisnuto dugme je zaustavljanje manje, a to znači kraću vožnju za ostale. Dozvoljeno je mrštiti se na tuđi zadah tijela, mahati rukom ispred nosa i na taj način protestovati protiv ljudi koji doručkuju bijeli luk i kupaju se sutra.

Svaki lift ima istaknutu nosivost, izraženu u kilogramima i/ili broju osoba. Neki su programirani da ne mogu krenuti ako su preopterećeni. U tom slučaju prednost da izađu iz prepunog lifta i sačekaju sljedeći imaju invalidi, penzioneri i trudnice, a ako njih nema onda najdeblja osoba, kojoj bi ionako bilo najpametnije da se penje pješke.

Starije i gluplje modele liftova moguće je prevariti da krenu ako svi putnici u isto vrijeme skoče, tako da startni mehanizam zaključki kako je kabina prazna i da više ne postoji razlog za nekretanje.

Pred bodljikavom žicom

Za razliku od žica na livadama, kojima seljaci razdvajaju svoju travu od tuđe stoke, ili obrnuto, žice na granicama nekoliko zemalja Evropske unije su gušće, više, oštrije i bodljikavije. One služe da ljudi koji bježe od rata i siromaštva ne bi prešli granicu i pokušali živjeti mirnim i udobnim životom građana EU.

Većina ljudi više voli živjeti u miru i blagostanju nego u ratu i neimaštini, ali kad ih se o tome pita na demokratskim izborima, oni glasaju za ljude koji rat vide kao put do blagostanja.

Za svaki rat potrebni su ljudi koji jedni druge mrze i koji se jedni drugih boje. Pošto živiš u zemlji u kojoj se djeca školuju u odvojenim školama u strahu od drugih i mržnji na drugačije, šanse da se i ti nađeš pred bodljikavom žicom nisu zanemarljive.

Bez obzira na vremenske prilike, pred policijskim psima i specijalcima s druge strane žice hodaj sa što manje odjeće da bi se uvjerali kako nemaš na sebi pojas ili prsluk s eksplozivom. Nastoj izgledati jadnije da bi se prema tebi odnosili humanije. Ako je čorba rijetka, udrobi pa jedi bez hljeba. Pusti novinare da govore u tvoje ime, bolje poznaju publiku. To što ne ideš u školu iskoristi za učenje njemačkog. Piši dnevnik – ako umreš, proslaviće te.

Budi blizu žice, ali se ne udaljavaj od kamera, možda dobiješ ulogu u filmu sa sretnim krajem.

Na maturskoj

Ako i zbog čega treba završiti školu, to je proslava mature. Pripreme započni nekoliko mjeseci ranije, planiranjem svog izgleda. To je veće koje se pamti cijelog života i trebaš učiniti sve da sebi ostaneš u najboljem sjećanju. Roditelje na vrijeme podsjeti da dignu kredit.

S odijela ili haljine i cipela nemoj skidati cijenu, ako su kupljeni u inostranstvu, tako da svi koji ti se budu divili znaju koliko ti je matura važna. Podrazumijeva se da sva odjeća mora biti uni-katna, tj. sašivena samo u jednom primjerku. Ništa čovjeka ne ponizi nego kad sretne svog dvojnika ili dvojnicu na vrhuncu svoje jedinstvenosti.

Maturske večeri dugo traju i sastoje se iz više dijelova. U početku hodaj uspravno i dostojanstveno i pazi na frizuru, a kasnije, kad krene kolo, opusti se. U torbici ili u džepu imaj dovoljno zaliha spreja protiv znojenja, a ako se furaš na filmove poput Američke pite, imaj spreman i kondom. Na maturskoj se osim nevinosti gubi i mnogo tečnosti, uprkos tome što se mnogo i pije. Ne dehidrira se samo znojenjem, mokrenjem i povraćanjem nego i plakanjem, zbog rastanka koji se primakao, oj, drugovi, jel' vam žao. Zato uz kondom imaj spremne i preparate protiv dehidracije.

Ukoliko se u tvom razredu pojavi inicijativa da novac za odijela i frizure donirate u dobrotvorne svrhe, a da maturu proslavite u majicama s nekim glupim sloganima, zatuci je u korijenu. Matursko veče nije humanitarna akcija.

U kladionici

Kladionice su čekaonice biroa za zapošljavanje, u kojoj desetine hiljada tvojih uglavnom muških sunarodnika pokušava da zaradi od znanja matematike iz koje su u školi jedva imali dvojku. Iako vjera osuđuje kockanje kao grijeh, mnogi među njima mole se Bogu da namjesti rezultate.

Neka te natpis da je mladima od 18 godina zabranjen ulaz u kladionicu ne pokoleba. Da te nisu htjeli unutra, ne bi je otvorili prekoputa škole. Policajci zagledani u rezultate neće te primijetiti, ali i ako te primijete praviće se da te ne vide, jer ni sami ne bi smjeli biti u kladionici dok su na dužnosti.

Nemoj se iznenaditi ako za pultom ugledaš nastavnicu maternjeg jezika koja ti je predavala na zamjeni. Većina svršenih profesorica književnosti radi u picerijama i kladionicama. Profesori uglavnom konobarišu. Dakle: kladi se slobodno na Arsenal, na Želju, na Zrinjski, na Barcelonu, na Real, na Mančester, ali ni za živu glavu nemoj na Andrića, Krležu, Čopića, Ezopa... Ukratko, nemoj se kladiti na školu.

Nemoj se kladiti na prijateljstvo, prijateljstvo je labav savez. Ne kladi se na hrabrost, kukavice preživljavaju. Nemoj ni na poštenje, lopovi bolje žive. Ni na budućnost, prošlost je sigurnija. I najvažnije od svega: nemoj se kladiti na sebe. Iznevjerićeš se. Ili nećeš?

Pogovor
Nenad Veličković
UTOPIJA BEZ ALTERNATIVE

Iako je škola, barem prema slovu zakona, najprije odgojna/vaspitna pa tek potom obrazovna ustanova, odgoj/vaspitanje ostaje izvan bilo kakvog uređenog i transparentnog “plana i programa”. Na to je ukazalo, posredno, i istraživanje *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu*, zaključivši, nakon analize 2668 lekcija u 68 odabranih udžbenika iz nacionalne grupe predmeta (30 *bošnjačkih*, 20 *srpskih* i 18 *hrvatskih*, odnosno 665 lekcija istorije, 1055 književnosti i maternjeg jezika, 602 jezika i 346 vjeronauke) da se u samo 7% lekcija (185 od 2668!!) promoviraju univerzalne ljudske vrijednosti: mir, saradnja, sloboda, solidarnost, odgovornost, jednakost/ravnopravnost, život, ljubav.

Iz ovih nabrojanih, za koje je u samom istraživanju objašnjeno kako su i zašto one odabrane, mogu se izvesti i mnoge druge, koje škola deklarativno prepoznaje: nenasilje, socijalna pravičnost, ekološka svijest, istinoljubivost, nezavisnost, sloboda mišljenja i govorenja, kreativnost... Ili, obrnuto, mogu se definisati

nepoželjne ili neprihvatljive osobine, na koje se u školi neće blagonaklono gledati: lažljivost, sebičnost, nepoštenje, potkupljivost, nasilnost, egoizam, karijerizam, poltronstvo...

Drugim riječima, set vrijednosti oko kojih se društvo složi da će ih osnaživati u školama neodvojiv je od karaktera koji se razvija i gradi velikim dijelom u školskim prostorima i u okviru zakonom uređenih ciljeva, metoda i odnosa.

Nažalost, nedavno usvojeni Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo potvrdio je loše nalaze pomenutog istraživanja. Iz tog i takvog zakona jasno se vidi da društvo nije postiglo dogovor o vrijednostima koje se u školi trebaju njegovati, štititi i razvijati. Ne samo da se tri vladajuća nacionalizma u Bosni i Hercegovini nisu oko toga dogovorila, zloupotrebljavajući Dejtonski mirovni sporazum kao ustavni okvir za kontrolu nadležnosti, teritorija i građana/birača, nego ni svaki od njih unutar prostora koji kontroliše nije nedvosmisleno objelodanio na kojim vrijednostima ustanovljava vlast i ujedinjuje pojedince u nekakvu administrativnu zajednicu. Nijedan to po svojoj prirodi ne može ni uraditi, jer bi isticanje univerzalnih vrijednosti potrla neke od ključnih nacionalističkih.

Školstvo danas, u Bosni i Hercegovini, u sva tri nacionalna sektora, funkcionira kao efikasan ideološki aparat, kojim, u decentralizovanoj državi, upravljaju tri vladajuća nacionalizma, metastazirana ne samo u mehanizme za donošenje političkih odluka nego i u stručna tijela koja radu tog aparata daju naučni kredibilitet.

Ove tvrdnje ne zasnivaju se samo na istraživanju *Čemu (ne) učimo djecu*, jer se na osnovu samo jedne analize malog broja udžbenika ne bi mogle dati navedene ocjene, nego imajući u vidu niz članaka i analiza¹ objavljenih na portalu i u magazinu

¹ Samo u magazinu Školegijum, u periodu od 2011. do 2017. objavljeno je preko 300 članaka različitih žanrova; od analiza, istraživanja i reportaža do intervjua, komentara, recenzija. Ovdje je izbor nekoliko relevantnih za ovu temu:

Školegijum. U njima je, tokom proteklih sedam godina, data dovoljno široka slika obrazovnih politika u Bosni i Hercegovini. U formi reportaža, istraživačkih tekstova, intervjuva, analiza i statističkih podataka opisan je proces donošenja zakona, (ne)

Jasmina Ahmetagić:

Biblija u nastavi književnosti (4/2012, 79)

Lamija Begagić:

Jutjubehaes (14/2015, 44)

Odgoj kao trening za šoping (11/2015, 42)

Žena, majka, učiteljica (6/2013, 64)

Zoran Čatić:

Kad porastem biću ništa (15/2016, 30)

Ines Haskić:

Očudavanje odgajanja (16/2016, 52)

Sve manje fer, sve više play (15/2016, 50)

Siva zona obrazovanja (14/2015, 9)

Pogled sa Stijene (13/2015, 20)

Izgubljeni u prepisci (8/2014, 44)

Namir Ibrahimović:

Bijeg sa Facebooka (14/2015, 38)

Što formalnije, to normalnije (5/2013, 82)

Dnevnik nastavnika (2/2011, 46)

Dejan Ilić:

O čitanju i skandiranju (8/2014, 56)

Jelena Kalinić:

Obrezivanje istine (13/2015, 40)

Enes Kurtović:

Globalno otupljivanje (7/2014, 10)

Između pijeteta i nekrofilije (1/2011, 71, 102)

Druže Tito milostivi, samilosni, mi ti se kunemo (5/2013, 100)

Ružica Marjanović:

Akademski buvljak u sali heroja (7/2014, 26)

Pisma iz Hellade (5/2013, 50)

Bezbrizni život u Amsterdamu (1/2011, 27)

Lejla Reko:

Ono crveno što smrdi (12/2015, 50)

Ajdin Tinjak:

Autogol iz ofsajda (7/2014, 38)

Nenad Veličković:

Skepsa iz baze (18/2016, 42)

Ćiriličad i latiničad (12/2015, 12)

Iz klera u rikverc (5/2013, 36)

Klooney tunes (3/2012, 31)

Poglupi po naređenju (2/2011, 64)

Ivana Zečević:

Mali, a nasilini (8/2014, 36)

provođenja odluka, stručnih usavršavanja, udžbeničkog biznisa, zanemarivanja djece i obrazovnih ciljeva, dezorijentiranosti i razjedinjenosti sindikata, stručnih aktiva i udruženja roditelja, nekompetentnog i netransparentnog rada pedagoških zavoda, socijalnih nejednakosti, odsustva kritičkog i konstruktivnog dijaloga, korupcije...

Za sve to odgovorni su “odrasli” ljudi, osobe za koje vjerujemo i pretpostavljamo da su po godinama, zvanjima i položajima intelektualno, emotivno, socijalno i moralno zrele, jer bi takva zrelost morala biti posljedica kvalitetnog obrazovanja i preduslov posla koji rade. Zar nije onda u takvim okolnostima, pred tom poraznom slikom bosanskohercegovačkog školstva, legitimno postaviti pitanje o vrsti i kakvoći zrelosti cijelog društva, i zar nije prvi logičan korak u traženju odgovora preispitivanje uloge i odgovornosti škole u takvom poretku stvari.

Deklarativno, njeni proklamovani ciljevi priznaju, podržavaju i promoviraju visoke standarde ljudskih i dječijih prava, uključujući i one na kvalitetno obrazovanje, ali se u praksi, kroz etnički podijeljene škole oni svode na često rigidnu nacionalističku indoktrinaciju.

Taj široki zahvat kojim se obrazovanje pretvara u ideološki aparat ne bi bio moguć, ili barem ne tako sveobuhvatan i toliko dubok, bez dobrovoljnog učešća velikog broja aktera u procesu: roditelja, nastavnika, stručnjaka, naučnika, medija, političara, vjerskih zajednica...

Razlozi za njihovu kolaboraciju su raznovrsni i zavise od mnogo faktora, a uključuju:

- niska očekivanja od škole (roditelji)
- strah od gubitka posla (nastavnici)
- slaganje s ideološkim motivima indoktrinacije (svi)
- nestručnost, neupućenost, nezainteresovanost (roditelji, mediji, političari, nastavnici)
- neoliberalni pragmatizam (političari, roditelji)

Sve nabrojano u vezi je s gore pomenutim vrijednostima o kojima se u školi ne raspravlja i koje nisu integrisane u nastavne oblasti i predmete.

Uloga škole u odgoju svela se na *vladanje*. Vladanje, tj. ponašanje, ocjenjuje se, i tako utiče na opšti uspjeh djeteta, opisnim ocjenama *primjerno, zadovoljavajuće, loše...* Za takvo ocjenjivanje nema pravilnika, ne postoji uputstvo, ono je čista improvizacija. Dovoljno je ne tući se, ne izostajati sa časova i ne kasniti, ne uništavati školsku imovinu, oblačiti se pristojno, pozdravljati uljudno, sjediti uspravno, ukratko: ne kršiti kućni red, školska pravila, stroge zabrane.

Odgoj, shvaćen na ovaj način, pretvara se u dresuru. I to jeste cilj tzv. skrivenog kurikulumu, svrha škole kao ideološkog aparata u punom pogonu: oblikovati nesigurne, uplašene i poslušne pojedince, trpeljive, nezahtijevne, i krotke, koji neće *talasati*, dovoditi u pitanje lošu vlast, koji će glasati iz straha, i koji će životariti zahvalni za svaku mrvicu s tajkunske trpeze.

Propuštajući sasvim da kod đaka razvije sposobnost kritičkog mišljenja, da ih podstakne na zdravu sumnju u autoritete i kolektivne istine (što je također jedan od nalaza istraživanja *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu*), škola očito doprinosi dubokoj (funkcionalnoj i moralnoj) krizi države i društva.

Suočeni s ovakvom dijagnozom, potencijalni pacijenti obično osporavaju važnost i udio škole u društvu; otprilike, škola je nebitna, djeca ionako ne drže mnogo do škole, važnija je porodica, mnogo je veći uticaj medija, sredine, vršnjačkog okruženja, interneta, društvenih mreža...

Djelimično tačna, u smislu da sve nabrojano sasvim sigurno utiče na formiranje stavova i razvoj ličnosti, ova osporavanja previđaju *obaveznost* škole. Najveći dio svog odrastanja djeca i mladi ljudi prinuđeni su da borave u školi, često u neodgovarajuće vrijeme, s nametnutim sadržajima i ciljevima, bez prava da biraju razredno okruženje, otuđena od slobode da sama odlučuju o načinima na koje će zadovoljiti svoje potrebe i želje.

Rigidnost školskih ustanova počiva na nepovjerenju u djecu. Kad ne bi bilo odraslih da im kažu šta treba, a šta ne treba, šta se smije, a šta ne smije željeti i koje se potrebe smiju, a koje ne smiju zadovoljiti, djeca bi sasvim sigurno *podivljala i propala...* Pa ih je zato potrebno uklopiti i ukalupiti u društveno poželjne i prihvatljive ljudske modle i oblike, kompatibilne s proizvodnim trakama i čvorićima u tkanju tržišne ekonomije. Ovo je naravno samo jedna mogućnost odgoja (kao procesa pripremanja djece za aktivan, smislen, ispunjen, human i etičan život). Pravo je pitati se ko tu mogućnost favorizuje, isključujući druge?

Odgovor nije težak, i praktično je očigledan. Moderna škola je čedo industrijalizacije. Ona je ovakva jer mora ljudskom radnom masom popuniti tvornice, polja i supermarketete. Ona mora odgojiti i proizvođača i potrošača da bi kapital cvjetao i da bi u mirisima te bašte uživalo malobrojno privilegovano ekonomsko plemstvo. Ona mora programirati ponašanje mase, učiniti ga predvidljivim i podatnim, ona mora formatirati emocije, simplificirati stvarnost, umrtviti ljubopitljivost.

Interesi modernog plemstva podudaraju se s interesima modernog ropstva u svemu što osigurava status quo, a tome na jedan perverznan način služi i deklarativno zalaganje za koncept univerzalnih ljudskih prava. Dolazeći sa Zapada kompromitovanog kolonijalnim osvajanjima, ideja ljudskih prava lebdi iznad globusa nemajući stvarno uporište niti u jednom postojećem društvu na Zemlji. Ona se mnogima zato čini zavodljivom utopijom koja nudi samo lažnu nadu u mogućnost bilo kakve promjene. Sila i moć, vojna i finansijska, to je realnost. Jednakost i pravičnost su utopije. Racionalan i intelektualno odgovoran čovjek ne bi smio nasjedati na tu bajku o složnom čovječanstvu u kojoj svaki pojedinac živi slobodno, sigurno, sretno, ostvareno, poštovano... jednom riječi: dostojanstveno.

Racionalan i intelektualno odgovoran čovjek, istovremeno, ustručava se da zamijeni utopijske deklaracije (o ljudskim pra-

vima, ili o pravima djeteta) realnim, u kojima bi racionalno i intelektualno pošteno objavio da je nasilje legitiman način rješavanja sporova, da je čovjekova eksploatacija čovjeka prirodna i korisna, da je podjela na bogate i siromašne pravična.

Ako je *to* Istina, zašto se ona ne izgovara, zašto se kiseli u cinizmu umjesto da njome počinje svaki zakon o odgoju i obrazovanju? Zašto racionalan i intelektualno odgovoran čovjek, ako je pri tome i pedagog, nastavnik, ne podijeli djecu u razredu na biznis (naprijed) i ekonomsku (pozadi) klasu, kao u avionu Lufthanse, sa zavjesom između, koju će navlačiti u vrijeme užine? Ili je to već urađeno, na manje iritantan način, podjelom na škole/fakultete za bogate i škole/fakultete za siromašne?

Škola danas šalje djeci zbunjujuće signale i poruke. Navodi ih da razvijaju empatiju i pravičnost obeshrabrujući ih za oboje trijažnim konceptom obrazovanja za konkurentne poslove. Spremnost na saradnju je vrlina samo u okviru nekog nadmetanja. Team-building je zlatni presjek, bilo da se radi o privatnoj firmi ili o nacionalnoj vojsci.

Na racionalan (u smislu prizeman) način, u pravu su oni koji sumnjaju u mogućnost bilo kakve školske reforme. Jedina reforma koja može odgovoriti na moralnu dvoličnost aktuelnog obrazovanja bila bi reforma ciljeva, tako da oni jasno budu antikapitalistički i antinacionalni. Na to se nijedna vlada u svijetu danas neće odlučiti, jer je takav socijalni eksperiment praktično neizvodljiv, jer bi jake vlade oslabio iznutra, a slabe izložio sankcijama izvana.

Ali to što je neizvodljiv ne znači i da je nezamisliv. Za početak je i toliko dovoljno. Utopija koja nema alternativu prestaje biti utopija. Šta je, dakle, potrebno zamisliti?

Prije svega, i najvažnije od svega, nastavnika koji neće obrazovanje odvajati od odgajanja. Koji neće diktirati definicije poštenja, hrabrosti ili pravičnosti, u vezi s književnim ili historijskim likovima, nego će ih živjeti u vezi sa svojim đacima, porodicom, kolegama i sugrađanima. To nije ni mnogo ni dovoljno, u okruženju

koje životari od obroka do obroka. Ali je jedino što čovjek plaćen da poučava može mirne savjesti učiniti. A taj čovjek i nastavnik morao bi imati podršku u roditelju koji zna da odgoj nije privatna stvar, da se moralni autoritet ne može zasnivati isključivo na biološkom, da je cilj odgojiti humano biće, a ne klonirati replikanta.

Knjižica **Ne govori mi dok te prekidam** napisana je sa željom da zabavi i nasmije đake, s potpunom sigurnošću da niko od njih neće “savjete” čitati i razumjeti bukvalno. Nego tako da ne trebaju ni slušati ni poštovati nastavnika koji ruži pušače kažiprstom žutim od duhana.

Istovremeno, pisana je i sa nadom da će, čitajući se u školi, pokrenuti razgovor o tome šta je dobar odgoj, kako se neko odgaja, ko odlučuje o tome šta je pristojno, a šta nije. Za takav razgovor neophodan je nastavnik zamišljen i zapitan nad istim pitanjima. To ne mora biti nužno nastavnik književnosti, i ne čas lektire. Svaki razrednik, i svaki nastavnik, jednako likovnog i fizičkog kao i matematike i fizike, može pročitati naglas nekoliko savjeta i otvoriti diskusiju u učionici. Ali može isto učiniti i u zbornici. Tamo bi, osvrnuvši se na ovaj pogovor, takva diskusija imala i više smisla. Samo tu može početi revolucija u obrazovanju. Samo tu ima dovoljno motiva, znanja i odgovornosti da se obrazovanje sasvim humanizuje.

U mogućem školskom čitanju ovih nekorektnih, često ironičnih i ciničnih savjeta i uputstava pubertetskog bontona nekoliko bi još stvari trebalo imati na umu. Stil je prilagođen, dužinom rečenica i izborom riječi, pa i dužinom članaka, dakle i brzim ritmom, pažnji i interesu đaka završnih razreda osnovne škole. Pažnju je nastojao držati i humorom, nekad verbalnim nekad situacijskim, nekad nadrealnim. Relativno česte “iščašene” definicije pojmova, opaske i umetnuta objašnjenja, pa i paralelno korištenje varijantnih sinonima, trebalo je poslužiti mijenjanju uobičajene perspektive (i s njom utvrđenih stajališta).

Izbor opisanih situacija obuhvatio je život u školi, život izvan škole, u porodici, i život u nekoliko nadrealnih situacija. Time se sugerira da školu, zaposlene u njoj i odgovorne za školske politike nije moguće kritikovati odvojeno od šireg konteksta, ogrezlog u socijalnoj nejednakosti na koju se kroz cijelu knjižicu upire prstom. Detalji (npr., nastavnički automobili parkirani u školskom dvorištu) ne kritikuju samo tu konkretnu pojavu i konkretne nastavnike, nego ukazuju na pojave i ponašanja nespojiva s temeljnim obrazovnim vrijednostima. Čak i ako u većini škola i školskih dvorišta to nije tako, i u onih malo u kojima jeste previše je. Činjenica da je uopšte moguće školsko dvorište ili igralište pretvoriti u nastavničko parkiralište govori nešto i o direktorima, đacima, roditeljima, inspekciji, medijima, ministarstvu...

U više članaka i u ovom pogovoru, kao jedan od glavnih uzroka obrazovnog promašaja u Bosni i Hercegovini istaknuta je podijeljenost škola, po osnovu navodno različitih jezika. Namjerno miješanje nacionalnih standarda, pravopisnih rješenja i varijantne leksike trebalo bi da posluži kao primjer mogućeg obraćanja đacima *sva tri izričaja*. Za razliku od savjeta koji je dao u posljednjem članku, sastavljač ove knjige kladi se na njene mlade čitaoce i čitateljice. On je uvjeren da ih ova knjiga neće ostaviti ravnodušnim, da će ih nasmijati, zabrinuti, naljutiti, ali i ohrabriti da jasnije i glasnije misle i govore o svom razočarenju u odrasle, o nasilju koje osjećaju i trpe da bi postali nešto što ne žele biti. Sastavljač se kladi da će mladi čitaoci shvatiti i ono što će starijima promaći (ili što će u nervoznoj samoodbrani namjerno pogrešno pročitati i interpretirati): da stvarnost nije crno-bijela, da se rutina propisanog ponašanja hrani intelektualnom inercijom i da nemišljenje vodi u dehumanizaciju.

Sastavljač bontona i autor ovog pogovora poslužio se kao inspiracijom i građom serijalom TON-BON, koji je u rubrici Monofol redovno objavljivan u magazinu za mlade FAN, u Sarajevu od 1995. do 1998. Autorica prvih nekoliko članaka bila je Dubravka Bistra Beatrice Veličković, a kasnije su ih pisali sami čitaoci,

saradnici i članovi redakcije.² Ohrabrenje, stručno i teorijsko, da pitanje odgoja za univerzalne humanističke vrijednosti postavi kao suštinsko u vezi s aktuelnom reformom obrazovanja autor je našao u lektiri čiji izbor ovdje preporučuje:

Michael W. Apple:

Ideologija i kurikulum. 2012. Fabrika knjiga. Beograd. Prev. Đorđe Tomić.

Can education change society? 2013. Routledge, Taylor & Francis.

Obrazovanje na “pravom” putu: tržišta, standardi, Bog i ne-jednakost. 2014. Fabrika knjiga. Beograd. Prev. Đorđe Tomić.

Harry Brighouse:

On education. 2006. Routledge. London, New York.

Walter Feinberg:

Zajedničke škole / Različiti identiteti, Nacionalno jedinstvo i kulturna razlika. 2012. Fabrika knjiga. Beograd. Prev. Dejan Ilić.

Pedro de Bruyckere, Paul A. Kirschner and Casper D. Hulshof:

Urban Myths about Learning and Education. 2015. Elsevier.

Paul Freire:

Pedagogija potlačenih. 2002. Odras. Zagreb. Prev. Sanja Bingula.

Kelly Gallagher:

Readicide. 2009. Stenhouse publisher. Portland.

John Taylor Gato:

Oružja za masovno poučavanje. 2010. Algoritam. Zagreb. Prev. Asenka Kramer.

² Za FAN magazin, i za rubriku Monofol, pisali su Andrej Arkoš, Dino Bajramović, Adisa Bašić, Zoka Čatić, Amar Ćesić, Boriša Gavrilović, Denis Gribajčević, Zoran Hadžiahmetović, Roman Ivanković, Velid Jerlagić, Šakir Landžo, Faruk Lončarević, Darija i Dragan Marković, Amir Telibećirević, Dino Šišić, Nenad Veličković, Jasmin Zeherović...

- J.Mark Halstead and Monica J. Taylo, Ed:
Values in Education and Education in Values. 2005. Routledge, Taylor & Francis e-Library.
- Chris Hedges:
Carstvo opsjena: Kraj pismenosti i trijumf spektakla. 2011. Algoritam. Zagreb. Prev. Zoran Bošnjak
- Philip W. Jackson:
Life in Classrooms. 1990. Teachers College Press. New York.
- Anja Kamenetz:
The Test, Why Our Schools are Obsessed with Standardized testing — but You don't have to be. 2015. Public Affairs. New York.
- Steven D. Levit and Stephen J. Dubner:
Freakonomics. 2005. Harper ollins e-book.
- Anita Vulfolk, Malkolm Hjuž, Vivijen Volkap:
Psihologija u obrazovanju. 2014. Clio. Beograd. Prev. Marina Vicanović.
- Jacques Ranciere:
Učitelj neznalica: Pet lekcija iz intelektualne emancipacije. 2010. Multimedijalni institut. Zagreb. Prev. Leonardo Kovačević.
- Ivan A. Snook, Ed:
Concepts of indoctrination. 2010. Routledge, Taylor & Francis e-Library.
- Nikica Simić:
Heraklit mračni u hrvatskom školstvu. 2015. Hrvatsko književno društvo Zadar. Rijeka.
- Đuro Šušnjić:
Ribari ljudskih duša. 1976. NIP Mladost, Beograd.
- Damian Thompson:
Kontraznanje. 2009. Algoritam. Zagreb. Prev. Božica Jakovlev.
- Denise Winn:
Manipulated mind (Brainwashing, Conditioning and Indoctrination). 1983. The Octagon Press. London.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

37.018:395]

NE govori mi dok te prekidam : pubertetski antibonton / Bistra
Beatris. - Sarajevo : Mas Media : Fond otvoreno društvo BiH, 2017. -
73 str. ; 20 cm. - (Školegijum. Lektira ; 14)

Utopija bez alternative : pogovor / Nenad Veličković: str. 63-73

ISBN 978-9926-414-07-8 (Mas Media)

ISBN 978-9958-749-20-9 (Fond otvoreno društvo BiH)

COBISS.BH-ID 24191750

ISBN 992641407-9

Knjižica **Ne govori mi dok te prekidam** napisana je sa željom da zabavi i nasmije đake, s potpunom sigurnošću da niko od njih neće "savjete" čitati i razumjeti bukvalno. Nego tako da ne trebaju ni slušati ni poštovati nastavnika koji ruži pušače kažiprstom žutim od duhana.

Istovremeno, pisana je i sa nadom da će, čitajući se u školi, pokrenuti razgovor o tome šta je dobar odgoj, kako se neko odgaja, ko odlučuje o tome šta je pristojno, a šta nije. Za takav razgovor neophodan je nastavnik zamišljen i zapitan nad istim pitanjima. To ne mora biti nužno nastavnik književnosti, i ne čas lektire. Svaki razrednik, i svaki nastavnik, jednako likovnog i fizičkog kao i matematike i fizike, može pročitati naglas nekoliko savjeta i otvoriti diskusiju u učionici. Ali može isto učiniti i u zbornici.